

#ARABULUCULUK İLE TAHKİM ARASINDAKİ FARKLAR*

(DIFFERENCES BETWEEN MEDIATION AND ARBITRATION)

Prof. Dr. Hacı KARA**

ÖZ

Uluslararası sözleşmelerin çoğunda sözleşmeden kaynaklanan bir ihtilaf çıkması halinde tarafların alternatif arabuluculuk sistemlerinden olan arabuluculuk (*mediation*) ve tahkime (hakem yargılaması) (*arbitration*) başvurulmasına dair hüküm bulunmaktadır. Bununla birlikte arabuluculuk ve tahkim (hakem yargılaması) kesin hatlarla ayrılmış iki farklı alternatif çözüm yolunu ifade etmektedir.

Arabuluculuk 6325 sayılı “*Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu (HUAK)*” ile hayatımıza girmiş 2013 yılından itibaren önce isteğe bağlı (ihtiyari) olarak sonrasında ise dava şartı arabuluculuk, bir diğer ifadeyle zorunlu arabuluculuk uygulanmaya başlamıştır. Ayrıca HUAK’ın uygulanmasını göstermek üzere 2018 tarihli Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu HUAKY (HUAKY) düzenlenerek yürürlüğe konulmuştur. Dava şartı arabuluculuk 2017 tarihinde kabul edilen 7036 sayılı “*İş Mahkemeleri Kanunu*”, 2018 yılında yürürlüğe giren, 7155 sayılı “*Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanunu*” ile 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’na eklenen 5/A maddesi ve 2020 yılında yürürlüğe giren 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK)’un 73A maddesi ile günlük yaşamımızda yerini almıştır.

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* Bu makale 03.01.2024 tarihinde Yayınevimize ulaşmış olup, 20.01.2024 tarihinde birinci hakem; 13.02.2024 tarihinde ikinci hakem onayından geçmiştir.

** İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi, haci.kara@medeniyet.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0002-8255-6277

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Bu makaleye atıf için; KARA, Hacı, “Arabuluculuk ile Tahkim Arasındaki Farklar”, REGESTA, Cilt: 9, Sayı: 1, 2024, s. 3-48.

Hakem yargılaması ise önce mülga 1086 “*Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK)*”, 2011 yılından itibaren de 6100 sayılı “*Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)*” ve 2001 yılından itibaren de 4686 “*Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK)*” başta olmak üzere muhtelif kanunlarla zorunlu ve isteğe bağlı olarak alternatif çözüm yolu için uygulanmıştır. Yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizinde ise 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk Ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un 60 vd. maddeler uygulanır. Yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizinde ise Türkiye’nin de tarafı bulunduğu, 1958 tarihli Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası İçin New York Sözleşmesi, 1961 tarihli Avrupa Ticari Tahkim Sözleşmesi (*European Convention on International Commercial Arbitration*) hükümleri uygulanır.

Bu çalışmada, arabuluculuk ve tahkim hakkında yasal düzenleme incelendikten sonra bu iki müessese arasındaki farklar incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Arabuluculuk, Tahkim, Arabuluculuk ile Tahkim Arasındaki Farklar, İsteğe Bağlı ve Zorunlu Arabuluculuk, Ticari Arabuluculuk, Ticari Tahkim, Alternatif Uyuşmazlık Yöntemleri

ABSTRACT

The majority of international conventions contain a provision that in the event of a dispute arising out of the contract, the parties may resort to mediation and arbitration, which are alternative mediation systems. However, mediation and arbitration refer to two different alternative solutions that are strictly separated.

Mediation entered our lives with the "Law on Mediation in Civil Disputes (HUAK)" numbered 6325, and as of 2013, first as optional (voluntary) and then as a condition of litigation, in other words, mandatory mediation started to be applied. Mediation as a condition of litigation has taken its place in our daily lives with the "Labor Courts Law" numbered 7036 adopted in 2017, the "Law on the Procedure for the Initiation of Proceedings Regarding Money Receivables Arising from Subscription Contracts" numbered 7155, which entered into force in 2018, Article 5/A added to the Turkish Commercial Code numbered 6102, and Article 73A of the Law on Consumer Protection numbered 6502, which entered into force in 2020.

Arbitral proceedings, on the other hand, have been applied as a mandatory and optional alternative remedy by various laws, firstly by the abrogated 1086 "Code of Civil Procedure (CPL)", then by the 6100 numbered "Code of Civil Procedure (CCP)" since 2011 and by the 4686 "In-

ternational Arbitration Law (IAA)" since 2001. In the recognition and enforcement of foreign arbitral awards, Articles 60 et seq. of the Law No. 5718 on Private International Law and Procedural Law are applied. In the recognition and enforcement of foreign arbitral awards, the provisions of the New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 1958 and the European Convention on International Commercial Arbitration of 1961, to which Turkey is a party, are applied.

In this study, after examining the legal regulations on mediation and arbitration, the differences between these two institutions will be examined.

Keywords: Mediation, Arbitration, Differences between Mediation and Arbitration, Voluntary and Mandatory Mediation, Commercial Mediation, Commercial Arbitration, Alternative Dispute Methods

GİRİŞ

I. ARABULUCULUK

Arabuluculuk Türk hukuk sistemine, “*Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu (HUAK)*”² ile Türk Hukukuna girmiştir. Ayrıca HUAK’ın uygulanmasını göstermek üzere 2018 tarihli Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu HUAKY (HUAKY)³ düzenlenerek yürürlüğe konulmuştur. Kanuna göre arabuluculuk, “*Sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemini*” ifade eder [HUAK m. 271(b)]⁴.

² Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, Kanun Sayısı: 6325, Kabul Tarihi: 07.06.2012, RG 22.06.2012/28331

³ RG 02.06.2018/30439

⁴ Banu Bilge Sarıhan, ‘Tüketici Hukuku Uyuşmazlıklarında Dava Şartı Arabuluculuk Uygulaması’ (2021) 4 (2) Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 417, <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/neuhfd/issue/64466/955106>> Erişim Tarihi 12 February 2024; Cenk Akil, ‘Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu’nun Kapsamı’ Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan, Emel Hanağası and Mustafa Göksu (Ed.)

HUAK m. 1/2'ye göre ise “*tarafaların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıkları*” hakkında arabulucuya gidilebilir. İcra ve İflas Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (BKDYHK) m. 34 uyarınca⁵ taşınmazın devrine veya taşınmaz üzerinde sınırlı ayni hak kurulmasına ilişkin uyuşmazlıklar da arabuluculuğa elverişli kabul edilmiştir⁶.

HUAK uyarınca “*Taraflar, arabulucuya başvurmak, süreci devam ettirmek, sonuçlandırmak veya bu süreçten vazgeçmek konusunda serbesttirler. Şu kadar ki dava şartı olarak arabuluculuğa⁷ ilişkin 18/A maddesi hükmü saklıdır.*” (HUAK m. 3/1). Kanunun 18/A/1-18 maddesi uyarınca “*Özel kanunlarda tahkim veya başka bir alternatif uyuşmazlık çözüm yoluna başvurma zorunluluğunun olduğu veya tahkim sözleşmesinin bulunduğu hâllerde, dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin hükümler uygulanmaz*”. Böylece bu husus açıkça ve emredici bir dille düzenlemiştir.

Bu çerçevede, tahkim sözleşmesinin varlığına rağmen, dava, hakem mahkemesi yerine, devlet mahkemesinde açılmış, davalı, süresinde ve usulüne uygun olarak, tahkim ilk itirazında bulunmadığı için devlet mah-

(2014), I, (1st edn, Yetkin Yayınları) 75 vd.; Cafer Eminoğlu and Ersin Erdoğan, Ticari Davalarda Arabuluculuk (2020) (1st edn, Adalet Yayınevi) 29

⁵ HUAK m. 17/B: 1) Taşınmazın devrine veya taşınmaz üzerinde sınırlı ayni hak kurulmasına ilişkin uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişlidir. 2) Birinci fıkra kapsamındaki uyuşmazlıklarda, tarafların yazılı olarak kararlaştırması ve arabulucunun bu kararı tutanak altına alması halinde arabulucunun talebiyle, arabuluculuk süreciyle sınırlı olmak ve konulduğu tarihten itibaren üç ayı geçmemek üzere tasarruf yetkisinin kısıtlandığına dair tapu siciline şerh verilir. Bu şerh, tarafların anlaşamaması veya tarafların şerhin kaldırılması konusunda anlaşması halinde arabulucunun talebiyle, üç aylık sürenin sonunda ise kendiliğinden kalkar. 3) Arabuluculuk süreci sonunda tarafların anlaşması halinde anlaşma belgesi, taşınmazın devri veya taşınmaz üzerinde sınırlı ayni hak kurulmasıyla ilgili olarak kanunlarda yer alan sınırlamalar ile usul ve esaslar gözetilmek suretiyle düzenlenir. (4) Anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerhin alınması zorunlu olup bu şerh taşınmazın bulunduğu yer sulh hukuk mahkemesinden alınır. Mahkeme yapacağı incelemede anlaşma içeriğini, arabuluculuğa ve cebri icraya elverişli olup olmadığı ve taşınmazın devri veya taşınmaz üzerinde sınırlı ayni hak kurulmasıyla ilgili olarak kanunlarda yer alan sınırlamalar ile usul ve esaslara uyulup uyulmadığı yönünden denetler; bu kapsamda kurum veya kuruluşlardan bilgi veya belge talep edebilir ve gerektiğinde duruşma açabilir. 5) Anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerhin verilmesiyle ilgili diğer hususlar hakkında 18 inci madde hükmü uygulanır.

⁶ Ejder Yılmaz, Ramazan Arslan, Sema Taşpınar Ayvaz and Emel Hanağası, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı (2023) (9th edn, Yetkin Yayınları) 836

⁷ Süha Tanrıver, ‘Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler’ TBB Dergisi (2020) 147, 111-142, <<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/Dergi/Dergi147/112/>> Erişim Tarihi 06 Februry 2024

kemesi, davaya bakabilecek bir konuma kavuşmuşsa, uyuşmazlık, dava şartı arabuluculuğa tabi olsa bile, buna ilişkin hükümler işlerlik kazanamaz. İşlerlik kazanabilmesi için, tahkim sözleşmesinin yapılması hâlinde, dava şartı arabuluculuğun uygulanma alanı bulamayacağını öngören hukukî düzenlemenin tahkim sözleşmesinin varlığı nedeniyle davanın hakemlerde açılması halinde kaydını da içerecek şekilde, açıkça bir düzeltmeye tabi tutulması gerekir.

Tahkimde hakemler, arabuluculuğun tüketilmesinin tahkim anlaşmasının hüküm ve sonuç doğurmasının zorunlu bir ön şartı olduğuna karar verirlerse tarafların tahkim yoluna başvurmadan önce arabulucuya başvurmaları gerekir⁸.

A. İHTİYARİ ARABULUCULUK

HUAK'ın temeli ihtiyari arabuluculuğa dayanmaktadır. Dava şartı (zorunlu) arabuluculuk mevzuatta yapılan değişiklikle sonradan düzenlenmiştir⁹.

B. DAVA ŞARTI ZORUNLU ARABULUCULUK

1. İş Davalarında Arabuluculuk

İş davalarında zorunlu arabuluculuk “*İş Mahkemeleri Kanunu (İMK)*”nun¹⁰ 3'üncü maddesi ile düzenlenmiştir¹¹. Buna göre İMK'ya,

⁸ Cemile Demir Gökyayla, ‘Arabuluculuk ve Tahkimi Bir Arada İçeren Uyuşmazlık Çözüm Yolu’ (2019) 79 (2) İstanbul Hukuk Mecmuası, 581, <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ihm/issue/52205/682338>> Erişim Tarihi: 28 December 2023; Melis Taşpolat Tuğsavul, Türk Hukukunda Arabuluculuk 2012 (1st edn, Yetkin Yayınları) 21 vd.

⁹ Anayasa Mahkemesi, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu’nun; A- 1. maddesinin (2) numaralı fıkrasına, B- 4. maddesine, C- 5. maddesinin (1) ve (3) numaralı fıkralarına, D- 9. maddesinin (1) numaralı fıkrasına, E- 13. maddesine, F- 15. maddesinin (1), (3), (4) ve (5) numaralı fıkralarına, G- 16. maddesine, H- 17. maddesinin (4) numaralı fıkrasına, I- 18. maddesinin (2) ve (3) numaralı fıkralarına, J- 19. maddesine, K- 20. maddesinin (2) numaralı fıkrasının (d) bendine, L- 21. maddesine, M- 23. maddesinin (1) numaralı fıkrasının “Bu kuruluşlar Bakanlıktan izin alarak eğitim verebilirler.” biçimindeki ikinci cümlesine, N- 26. maddesinin (1) numaralı fıkrasında yer alan “...eğitim faaliyetinin kapsamı, içeriği ve başarısı konusunda Daire Başkanlığına bir rapor sunar.” ibaresine, O- 30. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (f) bendine, P- 31. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (f) bendine, R- 33. maddesinin (1) numaralı fıkrasına, yönelik iptal istemlerini reddetmiştir. Anayasa Mahkemesi, 2013/89 10.7.2013, RG 25.01.2014/28893

¹⁰ İş Mahkemeleri Kanunu, Kanun, Kanun Numarası: 7036, Kabul Tarihi: 12.10.2017, RG 25.10.2017/30221

bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarda, arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır. İş kazası veya meslek hastalığından kaynaklanan maddi ve manevi tazminat ile bunlarla ilgili tespit, itiraz ve rücu davaları hakkında dava şartı arabuluculuk uygulanmaz¹².

İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 41/1'inci maddesindeki "Bu alacak ve tazminatla ilgili itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat davaları hakkında birinci cümle hükmü uygulanır" hükmü ile İMK'daki arabulucuya başvurunun dava şartı olarak düzenlendiği haller daha da genişletilmiştir¹³.

Kanun yürürlüğe girdikten sonra bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacakları ve tazminatları ile ilgili itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat davalarını açmak için tarafların öncelikle zorunlu arabuluculuk sürecini tamamlaması gerekecektir. 13.06.1952 tarihli ve 5953 sayılı **"Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun"**da düzenlenen gazeteci ile 20.04.1967 tarihli ve 854 sayılı **"Deniz İş Kanunu"**nda¹⁴ düzenlenen gemi adamı, bu madde kapsamında işçi sayılır. İMK'da hüküm bulunmayan hâllerde niteliğine uygun düştüğü ölçüde HUAK hükümleri uygulanır.

Başvuru karşı tarafın, karşı taraf birden fazla ise bunlardan birinin yerleşim yerindeki veya işin yapıldığı yerdeki arabuluculuk bürosuna, arabuluculuk bürosu kurulmayan yerlerde ise görevlendirilen yazı işleri müdürlüğüne yapılır. Arabulucu, komisyon başkanlıklarına bildirilen listeden büro tarafından belirlenir. Ancak tarafların listede yer alan herhangi bir arabulucu üzerinde anlaşmaları hâlinde bu arabulucu görevlendirilir. Arabuluculuk görüşmeleri, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, arabulucuyu görevlendiren büronun bağlı bulunduğu adli yargı ilk derece mahkeme-

¹¹ Betül Azaklı Arslan, Medeni Usul Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk (1st edn, Yetkin Yayınları 2018) 29

¹² Sarıhan (n 3) 420; Seyhan Selçuk, "Tüketici Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Dava Şartı" (2020) 8(16) Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1173

¹³ Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, Kanun Numarası: 6325, Kabul Tarihi: 07.06.2012 RG 22.06.2012/28331. 6325 sayılı Kanunda en son olarak İcra İflas Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (BKDYH), Kanun Numarası: 7445, Kabul Tarihi: 05.04.2023 ile değişiklik yapılmıştır. RG 05.04.2023/ 32154. Kanun 01.09.2023 tarihinde yürürlüğe girecektir. Kanunun Geçici 1'inci maddesi gereğince, "İMK'nın 3/1 maddesine eklenen menfi tespit ve istirdat davaları hakkındaki hüküm, 01.09.2023 tarihinde ve sonrasında açılacak davalar hakkında uygulanır."

¹⁴ Deniz İş Kanunu, Kanun Numarası: 854, Kabul tarihi: 20.04.1967, RG 29.04.1967/ 12586.

si adalet komisyonunun yetki alanı içinde yürütülür. Arabuluculuğa başvuru usulü, arabulucunun görevlendirilmesi ve arabuluculuk görüşmelerine ilişkin diğer hususlar Adalet Bakanlığınca yürürlüğe konulan yönetmelikle belirlenir (HUAK m. 18/A-4; HUAKY m. 23/1)¹⁵.

Davacı, arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılamadığına ilişkin son tutanağın aslını veya arabulucu tarafından onaylanmış bir örneğini dava dilekçesine eklemek zorundadır. Bu zorunluluğa uyulmaması hâlinde mahkemece davacıya, son tutanağın bir haftalık kesin süre içinde mahkemeye sunulması gerektiği, aksi takdirde davanın usulden reddedileceği ihtarını içeren davetiye gönderilir. İhtarın gereği yerine getirilmez ise dava dilekçesi karşı tarafa tebliğe çıkarılmaksızın davanın usulden reddine karar verilir. Arabulucuya başvurulmadan dava açıldığının anlaşılması hâlinde herhangi bir işlem yapılmaksızın davanın, dava şartı yokluğu sebebiyle usulden reddine karar verilir (HUAK m. 18/A-2; HUAKY, m. 25/5).

Arabuluculuk Daire Başkanlığı, sicile kayıtlı arabuluculardan bu madde uyarınca arabuluculuk yapmak isteyenleri, varsa uzmanlık alanlarını da belirterek, görev yapmak istedikleri adli yargı ilk derece mahkemesi adalet komisyonlarına göre listeler ve listeleri ilgili komisyon başkanlıklarına bildirir. Komisyon başkanlıkları, bu listeleri kendi yargı çevrelerindeki arabuluculuk bürolarına, arabuluculuk bürosu kurulmayan yerlerde ise görevlendirecekleri sulh hukuk mahkemesi yazı işleri müdürlüğüne gönderir (HUAK m. 18/A-4; HUAKY, m. 23/1).

Arabulucu, görevlendirmeyi yapan büronun yetkili olup olmadığını kendiliğinden dikkate alamaz. Karşı taraf en geç ilk toplantıda, yerleşim yeri ve işin yapıldığı yere ilişkin belgelerini sunmak suretiyle arabuluculuk bürosunun yetkisine itiraz edebilir. Bu durumda arabulucu, dosyayı derhâl ilgili sulh hukuk mahkemesine gönderilmek üzere büroya teslim eder. Mahkeme, harç alınmaksızın dosya üzerinden yapacağı inceleme sonunda yetkili büroyu kesin olarak karara bağlar ve dosyayı büroya iade eder. Mahkeme kararı büro tarafından 11.02.1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümleri uyarınca taraflara tebliğ edilir. Yetki itirazının reddi durumunda aynı arabulucu yeniden görevlendirilir ve onuncu fıkrada belirtilen süreler yeni görevlendirme tarihinden başlar. Yetki itirazının kabulü durumunda ise kararın tebliğinden itibaren bir hafta içinde yetkili büroya başvurulabilir. Bu takdirde yetkisiz büroya başvurma tarihi yetkili büroya başvurma tarihi olarak kabul edilir. Yetkili büro tekrar, HUAK uyarınca arabulucu görevlendirir.

¹⁵ Hakan Pekcanıtez, Muhammet Özkes, Mine Akkan and Hülya Taşkokmaz, Medeni Usûl Hukuku (2017), I (15th edn, On İki Levha Yayıncılık) 110-333

Başvuran taraf, kendisine ve elinde bulunması hâlinde karşı tarafa ait her türlü iletişim bilgisini arabuluculuk bürosuna verir. Büro, tarafların resmi kayıtlarda yer alan iletişim bilgilerini araştırmaya da yetkilidir. İlgili kurum ve kuruluşlar, büro tarafından talep edilen bilgi ve belgeleri vermekle yükümlüdür. Taraflara ait iletişim bilgileri, görevlendirilen arabulucuya büro tarafından verilir. Arabulucu bu iletişim bilgilerini esas alır, ihtiyaç duyduğunda kendiliğinden araştırma da yapabilir. Elindeki bilgiler itibarıyla her türlü iletişim vasıtasını kullanarak görevlendirme konusunda tarafları bilgilendirir ve ilk toplantıya davet eder. Bilgilendirme ve davete ilişkin işlemlerini belgeye bağlar (HUAK m. 18/A-6; HUAKY, m. 24/1)

Arabulucu, yapılan başvuruyu görevlendirildiği tarihten itibaren üç hafta içinde sonuçlandırır. Bu süre zorunlu hâllerde arabulucu tarafından en fazla bir hafta uzatılabilir. Arabuluculuk bürosuna başvurulmasından son tutanağın düzenlendiği tarihe kadar geçen sürede zamanaşımı durur ve hak düşürücü süre işlemeyi gönderir (HUAK m. 18/A-9; HUAKY, m. 25/5).

Arabulucu, taraflara ulaşamaması, taraflar katılmadığı için görüşme yapılamaması yahut yapılan görüşmeler sonucunda anlaşmaya varılması veya varılamaması hâllerinde arabuluculuk faaliyetini sona erdirir ve son tutanağı düzenleyerek durumu derhâl arabuluculuk bürosuna bildirir (HUAK m. 18/A-10; HUAKY, m. 25/8).

Taraflardan birinin geçerli bir mazeret göstermeksizin ilk toplantıya katılmaması sebebiyle arabuluculuk faaliyetinin sona ermesi durumunda toplantıya katılmayan taraf, son tutanakta belirtilir ve bu taraf davada kısmen veya tamamen haklı çıksa bile yargılama giderinin tamamından sorumlu tutulur. Ayrıca bu taraf lehine vekâlet ücretine hükmedilmez. Her iki tarafın da ilk toplantıya katılmaması sebebiyle sona eren arabuluculuk faaliyeti üzerine açılacak davalarda tarafların yaptıkları yargılama giderleri kendi üzerlerinde bırakılır (HUAK m. 18/A-11; HUAKY, m. 25/9).

Tarafların arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaları hâlinde, arabuluculuk ücreti, Arabuluculuk Asgari Ücret Tarifesinin eki Arabuluculuk Ücret Tarifesinin İkinci Kısımına göre aksi kararlaştırılmadıkça taraflarca eşit şekilde karşılanır. Bu durumda ücret, Tarifenin Birinci Kısımında belirlenen iki saatlik ücret tutarından az olamaz. İşe iade talebiyle yapılan görüşmelerde tarafların anlaşmaları durumunda, arabulucuya ödenecek ücretin belirlenmesinde işçiye işe başlatılmaması hâlinde ödenecek tazminat miktarı ile çalıştırılmadığı süre için ödenecek ücret ve diğer haklarının toplamı, Tarifenin İkinci Kısım uyarınca üzerinde anlaşılan miktar olarak kabul edilir.

Arabuluculuk faaliyeti sonunda taraflara ulaşamaması, taraflar katılmadığı için görüşme yapılamaması veya iki saatten az süren görüşmeler

sonunda tarafların anlaşamamaları hâllerinde, iki saatlik ücret tutarı Tarifenin Birinci Kısımına göre Adalet Bakanlığı bütçesinden ödenir. İki saat-ten fazla süren görüşmeler sonunda tarafların anlaşamamaları hâlinde ise iki saati aşan kısma ilişkin ücret aksi kararlaştırılmadıkça taraflarca eşit şekilde Tarifenin Birinci Kısımına göre karşılanır. Adalet Bakanlığı bütçesinden ödenen ve taraflarca karşılanan arabuluculuk ücreti, yargılama giderlerinden sayılır.

Asıl işveren-alt işveren ilişkisinin varlığı hâlinde işe iade talebiyle arabulucuya başvurulduğunda, anlaşmanın gerçekleşebilmesi için işverenlerin arabuluculuk görüşmelerine birlikte katılmaları ve iradelerinin birbirine uygun olması aranır.

Bu madde uyarınca arabuluculuk bürosu tarafından yapılması gereken zaruri giderler; arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması hâlinde anlaşma uyarınca taraflarca ödenmek, anlaşmaya varılamaması hâlinde ise ileride haksız çıkacak taraftan tahsil olunmak üzere Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanır.

Arabuluculuk görüşmelerine taraflar bizzat, kanuni temsilcileri veya avukatları aracılığıyla katılabilirler. İşverenin yazılı belgeyle yetkilendirdiği çalışanı da görüşmelerde işvereni temsil edebilir ve son tutanağı imzalayabilir¹⁶.

2. Ticari Davalarda Arabuluculuk

Mutlak ve nispi ticari davalar TTK m. 4’de sayılmıştır¹⁷. 7155 sayılı **“Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına ilişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun”**¹⁸ 20’inci maddesi ile Türk Ticaret Kanunu (TTK)’nın 5’inci maddesinden sonra gelmek üzere 5/A maddesi eklenmiştir. TTK 5/A/1 maddesine göre “Bu Kanunun 4’üncü maddesinde ve diğer kanunlarda belirtilen ticari davalardan, konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır.” 7155 sayılı Kanun’un 21. maddesi ile TTK’ya eklenen geçici 12/1. madde uyarın-

¹⁶ Ali Cem Budak and Varol Karaaslan, Medeni Usul Hukuku (2022) (5th edn, Adalet Yayınevi) 307; İlker Koçyiğit and İzzet Yeşilkaya, Dava Şartı Arabuluculuk Uygulamaları, Ticari Davalarda-İş Uyuşmazlıklarında-Tüketici Mahkemelerinde Dava Şartı Arabuluculuk Uygulamaları (Adalet Yayınevi 2020) 7 vd.

¹⁷ Koçyiğit and Yeşilkaya (n 15) 158

¹⁸ Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına ilişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 7155, Kabul Tarihi: 06.12.2018, RG 19.12.2018/30630

ca, “Bu Kanunun dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin hükümleri, bu hükümlerin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla ilk derece mahkemeleri ve bölge adliye mahkemeleri ile Yargıtay’da görülmekte olan davalar hakkında uygulanmaz.”¹⁹.

İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 31. maddesi ile “paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkında” ibaresi “para olan alacak, tazminat, itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat davalarında,” olarak değiştirilmiştir. Kanunun Geçici 1’inci maddesi gereğince “TTK’nın 5/A(1) maddesi ile İMK7036 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasına eklenen menfi tespit ve istirdat davaları hakkındaki hüküm, 01.09.2023 tarihinde ve sonrasında açılacak davalar hakkında uygulanır”²⁰.

3. Tüketici Davalarında Arabuluculuk

Tüketiciyi Korunması Hakkında Kanun (TKHK)’un²¹ 3. maddesinde tüketici işlemi: “*Mal veya hizmet piyasalarında kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlem*” olarak tanımlanmıştır²².

¹⁹ Mehmet Akif Tutumlu, ‘7251 Sayılı Kanun Hükümleri Işığında Tüketici Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk’ (2020) 15(169), Terazi Hukuk Dergisi, 1904; Eminoglu and Erdoğan (n 3) 179; Tüketici Hukukunda Uzman Arabuluculuk, Arabuluculuk Daire Başkanlığı (2021) 111 vd., <<https://adb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1832021210432T%C3%BCketici.pdf>>, Erişim Tarihi 12 February 2024

²⁰ Budak and Karaaslan (n 15) 308; Hacı Kara, Arabuluculuk Yıllığı-2020 (Ticari Davalarda Arabuluculuk, s. 109-165), (Begüm Kocamaz-Baybüke Kurtuluş) (Ed.) (2020) (1st edn, Seçkin Yayıncılık) 109 vd.; Murat Atalı and İbrahim Ermenek and Ersin Erdoğan, Medeni Usûl Hukuku (2022), (5th edn, Yetkin Yayınları) 768 vd.; Mustafa Serdar Özbek, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (2022) (5th edn, Yetkin Yayınları); Tekin Memiş, AB Ticari Uyuşmazlıklarda Zorunlu Arabuluculuk Usulü (2020) (1st edn, Seçkin Yayıncılık)

²¹ Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 6502, Kabul Tarihi: 7.11.2013, RG 28.11.2013/28835

²² Sezer Çabri S, 6502 sayılı Kanun’a Göre Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi (Adalet Yayınevi 2016) 1 vd.; Şebnem Akipek, Türk Hukuku ve Mukayeseli Hukuk Açısından Tüketici Kredisi (1999) (1st edn, Seçkin Yayıncılık) 3 vd. Murat Atalı, 6502 sayılı Kanun’un Tüketici Sorunları Hakem Heyetlerine İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi iç Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan (2014) (Emel Hanağası and Mustafa Göksu) (Ed.), I (1st edn, Yetkin Yayınları) 397 vd.

Hem önceki kanun, sonraki kanun değerlendirmesi hem de özel genel Kanun değerlendirilmesi yapıldığında, TKHK'nın, TTK'ya göre daha özel bir kanun olarak değerlendirilmelidir. Nitekim THKK'da tanımlanan tüketici işlem kavramı da bunu desteklemektedir²³.

Ayrıca TKHK'nın 83/2. maddesinde açıkça “*Taraflardan birini tüketicinin oluşturduğu işlemler ile ilgili diğer kanunlarda düzenleme olması, bu işlemin tüketici işlemi sayılmasını ve bu Kanunun görev ve yetkiye ilişkin hükümlerinin uygulanmasını engellemez.*” hükmü de yer almaktadır. Bu durumda ikili bir ayırım yapmak gerekmektedir. İlk olarak sigortacıya karşı dava açan sigortalı “ticari veya mesleki amaçlarla hareket etmiyorsa” bu kişi tüketici olarak kabul edilir²⁴. Diğer yandan sigorta şirketine karşı dava açan kimse “ticari veya mesleki amaçlarla hareket ediyorsa” ticari bir dava söz konusu olacak ve dava ticaret mahkemesinde görülecektir. Bu durumda zorunlu arabuluculuk söz konusu olacaktır²⁵.

“Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”²⁶ 59 uncu maddesi ile TKHK'ya 73/A

²³ İbrahim Ermenek, Tüketici Uyuşmazlıklarının Çözümü ve Arabuluculuğa Uygunluğu, ‘Tüketici Hukukunda Uzman Arabuluculuk’ (Şebnem Akipek Öcal and Abdülkerim Yıldırım (ed) (2021) (1st edn, Adalet Bakanlığı Yayınları) 126; ibid, 421

²⁴ Tüketici Hukukunda Uzman Arabuluculuk, (n 18) 11; Yargıtay 11. HD, 15082/3733, 21.05.2018 “...Dava, bireysel emeklilik sigorta sözleşmesine istinaden yapılan kesintilerin iadesi istemine ilişkindir. Dava tarihi olan 06.02.2015 tarihinde yürürlükte bulunan 6502 sayılı [TKHK]'nın 3/1-k maddesinde tüketicinin, 3/1-l maddesinde ise, tüketici işleminin ifade edeceği düzenlenmiş, aynı Kanun'un 73/1 ...hüküm altına alınmıştır. ...Buna göre, mahkemece, tüketici konumundaki davacı tarafından açılan ve 6502 sayılı Kanun kapsamında olan sigorta sözleşmesinden kaynaklanan işlemlerin de tüketici işlemi ve anılan sözleşmelerle ilgili uyuşmazlıkların çözüm yerinin tüketici mahkemeleri olduğu nazara alınarak 6100 sayılı HMK'nın 115/2 maddesi gereğince davanın usulden reddine karar verilmesi gerekir...”, <www.kazanci.com.tr>, Erişim tarihi: 19 Ağust 2020.

²⁵ Yargıtay 11. HD, 1010/2784, 16.04.2018 “...Mahkemece, tüm dosya kapsamına göre, davacının doğumunu yaptıran ve hamileliğini takip eden doktorun, davalıya Tıbbi Kötü Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigorta Poliçesi ile sigortalandığı, zarara neden olduğu iddia edilen doktorun mesleki faaliyeti nedeni ile sigorta yaptırdığı, tüketici olmadığı, davacılar ile davalı arasında yapılmış bir sözleşmenin de bulunmadığı, davada [TTK'nın] sigorta hukukuna ilişkin maddelerinin uygulanması gerektiği gerekçesiyle, davanın usulden reddine, yasal sürede talep hâlinde ...Asliye Ticaret Mahkemesi'ne gönderilmesine karar verilmesi ye rindedir...”. <www.kazanci.com.tr>, Erişim tarihi: 19 Ağust 2020.

²⁶ Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 7251, Kabul Tarihi: 22.7.2020, RG 28.07.2020/31199

maddesi eklenmiştir²⁷. Bu yeni maddeyle tüketici davaları açısından zorunlu dava şartı olarak arabuluculuk getirilmiştir. TKHK 73/A maddesine göre “Tüketici mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklarda dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır²⁸. Şu kadar ki, aşağıda belirtilen hususlarda dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin hükümler uygulanmaz:

- a) Tüketici hakem heyetinin görevi kapsamında olan uyuşmazlıklar
- b) Tüketici hakem heyeti kararlarına yapılan itirazlar
- c) 73’üncü maddenin altıncı fıkrasında belirtilen davalar²⁹
- ç) 74’üncü maddede belirtilen davalar³⁰

²⁷ İbrahim Özbay, ‘Tüketici Uyuşmazlıklarında Arabuluculuğa Elverişlilik’, Tokat Gazi-osmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (2023) 1(1) 3 <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/toguhfd/issue/76318/1270009>> Erişim Tarihi 13 February 2024

²⁸ Ali Cem Budak, ‘6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’a Göre Tüketici Hakem Heyetleri’ (2014)16 (Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan Özel Sayı Dokuz EÜHFD 77, <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfd/issue/46919/588455>> Erişim Tarihi 12 February 2024; Karşılaştırmalı hukukta tüketici hukukundan doğan uyuşmazlıkların alternatif çözüm yolları için bkz. Alper Uyumaz, ‘Tüketici Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları’ (2012), Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20(1), 113 vd., <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/suhfd/issue/26649/281235>>, Erişim Tarihi 13 February 2024; Evrim Erişir, ‘Tüketici Uyuşmazlıklarında Zorunlu Arabuluculuğun Kapsamının Belirlenmesindeki Güçlüklerin Ortaya Çıkardığı Bazı Meseleler’ iç Arabuluculuğun Geleceği Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı 14 Kasım 2020 (2021), (1st edn, İbn Haldun Üniversitesi Yayınları) 312, <<https://openaccess.ihu.edu.tr/entities/publication/f6354a8e-92d6-44b5-ba7c-7975ed7748a5/full>>, Erişim Tarihi 12 February 2024; Pervin Yıldız, ‘Tüketici Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk’, <<https://baskentarabuluculuk.com/wp-content/uploads/2020/04/PERV%C4%B0N-YILDIZ-T%C3%BCketici-Mahkemeleri-Dava-%C5%9Eart%C4%B1-Arabuluculuk.pdf>>, Erişim Tarihi 12 February 2024

²⁹ TKHK m. 73/6: “Tüketici örgütleri, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile Bakanlık; haksız ticari uygulamalar ve ticari reklamlara ilişkin hükümler dışında, genel olarak tüketicileri ilgilendiren ve bu Kanuna aykırı bir durumun doğma tehlikesi olan hâllerde bunun önlenmesine veya durdurulmasına ilişkin ihtiyati tedbir kararı alınması veya hukuka aykırı durumun tespiti, önlenmesi veya durdurulması amacıyla tüketici mahkemelerinde dava açabilir.”

³⁰ Tüketici Hukukunda Uzman Arabuluculuk (n 18) 123; TKHK m. 74: “(1) Satışa sunulan bir seri malın ayıplı olduğunun tespiti, üretiminin veya satışının durdurulması, ayıbın ortadan kaldırılması ve satış amacıyla elinde bulunduranlardan toplatılması için Bakanlık, tüketiciler veya tüketici örgütleri dava açabilir. (2) Satışa sunulan seri malın ayıplı olduğunun mahkeme kararı ile tespit edilmesi hâlinde, mahkeme ayıbın niteliğine göre malın satışını geçici olarak durdurma veya ayıbı giderme kararları verebilir. Üretici veya ithalatçı mahkeme kararının tebliğ tarihinden itibaren en geç üç ay içinde malın ayıbını ortadan kaldırmakla yükümlüdür. Malın ayıbının ortadan kalkmasının

d) Tüketici işlemi mahiyetinde olan ve taşınmazın aynından doğan uyuşmazlıklarda

HUAK'ın 18/A-11 maddesi tüketici aleyhine uygulanmaz³¹.

Arabuluculuk faaliyeti sonunda taraflara ulaşılamaması, taraflar katılmadığı için görüşme yapılamaması veya tarafların anlaşmaları ya da anlaşamamaları hâlinde tüketicinin ödemesi gereken arabuluculuk ücreti, Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanır. Ancak belirtilen hâllerde arabuluculuk ücreti, Arabuluculuk Asgari Ücret Tarifesinin eki Arabuluculuk Ücret Tarifesinin Birinci Kısımına göre iki saatlik ücret tutarını geçemez. Arabuluculuk faaliyeti sonunda açılan davanın tüketici lehine sonuçlanması hâlinde arabuluculuk ücreti, 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre davalıdan tahsil olunarak bütçeye gelir kaydedilir (TKMK m. 73/A-3).

Bu durumda bir tüketici işlemi olarak kabul edilen sigorta sözleşmesinden kaynaklanan davalar için TKHK m. 73/1 “Tüketici işlemleri ile tüketiciye yönelik uygulamalardan doğabilecek uyuşmazlıklara ilişkin davalarda tüketici mahkemeleri görevlidir.” hükmü gereğince tüketici mahkemeleri görevli olacaktır. Bu tür davalar bakımından da TKHK'na eklenen 73/A maddesinde tüketici mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklarda dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır hükmü getirildiğinden, bu hüküm uyarınca dava açmadan önce arabuluculuğa başvurulacaktır³².

imkânsız olması hâlinde mal, üretici veya ithalatçı tarafından toplanır veya toplattırılır. Toplatılan mallar taşıdıkları risklere göre kısmen veya tamamen imha edilir veya ettirilir. İmha edilen malla ilgili tüketicinin dava ve tazminat hakları saklıdır. (3) Satışa sunulan bir seri malın, tüketicinin güvenliğini tehlikeye sokan bir ayıp taşınması durumunda Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun hükümleri saklıdır.”

³¹ HUAK m. 18/A-11: “Taraflardan birinin geçerli bir mazeret göstermeksizin ilk toplantıya katılmaması sebebiyle arabuluculuk faaliyetinin sona ermesi durumunda toplantıya katılmayan taraf, son tutanakta belirtilir ve bu taraf davada kısmen veya tamamen haklı çıkarsa bile yargılama giderinin tamamından sorumlu tutulur. Ayrıca bu taraf lehine vekâlet ücretine hükmedilmez. Her iki tarafın da ilk toplantıya katılmaması sebebiyle sona eren arabuluculuk faaliyeti üzerine açılacak davalarda tarafların yaptıkları yargılama giderleri kendi üzerlerinde bırakılır.”

³² ibid 308; Gökçen Topuz, Tüketici Mahkemeleri (2018) 31, (1st edn, Yetkin Yayınları); ibid, 517

4. Bazı Davalarda Özellikle Kira Davalarında Arabuluculuk

7445 sayılı İcra ve İflas Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (BKDYH)'un³³ 37'nci maddesi ile 18/A maddesinden sonra gelmek üzere 6325 sayılı HUAK'a eklenen hükme göre:

1. Aşağıdaki uyuşmazlıklarda, dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır:

a) Kiralanan taşınmazların 2004 sayılı Kanuna göre ilamsız icra yoluyla tahliyesine ilişkin hükümler hariç olmak üzere, kira ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklar.

b) Taşınır ve taşınmazların paylaşılmasına ve ortaklığın giderilmesine ilişkin uyuşmazlıklar.

c) Kat Mülkiyeti Kanunundan³⁴ kaynaklanan uyuşmazlıklar.

ç) Komşu hakkından kaynaklanan uyuşmazlıklar

01.09.2023 tarihinden itibaren dava şartı olarak arabuluculuğa tabidirler (BKDYH m. 43/1).

Arabuluculuk süreci sonunda tarafların anlaşması halinde anlaşma belgesi, taşınmazla ilgili olarak kanunlarda yer alan sınırlamalar ile usul ve esaslar gözetilmek suretiyle düzenlenecektir.

Buna göre düzenlenen anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerhin alınması zorunlu olup bu şerh taşınmazla ilgili anlaşma belgeleri bakımından taşınmazın bulunduğu yer, diğer anlaşma belgeleri bakımından ise arabulucunun görev yaptığı yer sulh hukuk mahkemesinden alınır³⁵. Mahkeme taşınmazla ilgili anlaşma belgeleri bakımından yapacağı incelemede anlaşma içeriğini, arabuluculuğa ve cebri icraya elverişli olup olmadığı ve taşınmazla ilgili olarak kanunlarda yer alan sınırlamalar ile usul ve esaslara uyulup uyulmadığı yönünden denetler; bu kapsamda ku-

³³ RG 05.04.2023/32154

³⁴ Kat Mülkiyeti Kanunu, Kanun Numarası: 634 Kabul Tarihi: 23.06.1965, RG 02.07.1965/12038. RG'de yayımlanmıştır.

³⁵ Lindsay v. Lewandowski (Lindsay v. Lewandowski (2006) 43 Cal. Rptr. 3d 846, 853) kararı çok aşamalı tahkim anlaşmalarının geçerliliğine ilişkin bir ABD mahkeme kararıdır. Karara konu olan olayda, taraflar, arabuluculuk aşamasının başarısız olması hâlinde arabulucunun "bağlayıcı arabuluculuğa" devam edecekleri konusunda anlaşma yapmışlardır. ABD mahkemesi "bağlayıcı arabuluculuk" gibi bir usulün var olmadığı ve böyle bir usule arabuluculuk ya datahkim kurallarından hangisinin uygulanması gerektiğinin bilinmemesi karşısında uyuşmazlık çözüm yolu anlaşmasını geçersiz saymıştır. Kararda, tarafların arabulucunun hakem olarak görev yapmasına ilişkin ifadelerinin herhangi bir şüpheye yer vermeyecek şekilde açık olması hâlinde arabulucunun hakem olarak karar verebileceği belirtilmiştir. Demir (n 7) 584

rum veya kuruluşlardan bilgi veya belge talep edebilir ve gerektiğinde duruşma açabilir. Anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerhin verilmesiyle ilgili diğer hususlar hakkında HUAK 18'inci madde hükmü uygulanır.

Bu hükmü ihdas eden Kanunla, bu Kanuna eklenen 18/B maddesinin dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin hükümleri, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla ilk derece mahkemeleri ve bölge adliye mahkemele-ri ile Yargıtay'da görülmekte olan davalar hakkında uygulanmaz (BKDYH Geçici m. 3/1).

C. SİNGAPUR SÖZLEŞMESİ

UNCITRAL tarafından onaylanan, 07 Ağustos 2019 Singapur'da ve sonrasında New York'taki Birleşmiş Milletler merkezinde imzaya açılan **Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Milletlerarası Sulh Anlaşmaları Hakkında Birleşmiş Milletler Konvansiyonu (Sözleşme-Konvansiyon)** (*United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation*) (New York, 2018) (*The Singapore Convention on Mediation*)³⁶ altıncı komitenin A/73/496 nolu kararı ile Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 20.12.2018 tarih ve 73/198 sayılı kararı ile kabul edilmiştir. Sözleşme 07.08.2019 tarihinde imzaya açılmıştır. Sözleşme, uzlaşma anlaşmalarına başvurma hakkı ve bunların uygulanması için uyumlaştırılmış bir yasal çerçeve oluşturur.

Ayrıca sözleşme, uluslararası ticaretin kolaylaştırılması ve ticari uyuşmazlıkların çözümünde alternatif ve etkili bir yöntem olarak arabuluculuğun teşvik edilmesi için bir araçtır³⁷. Bağlayıcı bir uluslararası araç olarak, uluslararası arabuluculuk çerçevesine kesinlik ve istikrar getirmesi ve böylece başta Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi, SKH (*Sustainable Development Goal, SDG 16*)³⁸ olmak üzere Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine) katkıda bulunması beklenmektedir.

³⁶ Mustafa Erkan, Arabuluculuk ve Singapur Sözleşmesi (1st edn, Onikilevha Yayınevi 2020) 57; Sözleşmenin son durumu hakkında bkz. . <https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status> Erişim Tarihi 04 February 2023

³⁷ Sözleşme, 07 Ağustos 2019'da Devletlerin ve bölgesel ekonomik entegrasyon kuruluşlarının imzasına açılmıştır. <https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements> Erişim tarihi: 02.08.2023; Bağlayıcı bir uluslararası araç olarak, uluslararası arabuluculuk çerçevesine kesinlik ve istikrar getirmesi ve böylece başta SDG 16 olmak üzere Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SKH) katkıda bulunması beklenmektedir.

³⁸ BM SDG 16, <<https://turkiye.un.org/tr/sdgs/16>> Erişim Tarihi 02 November 2023

Türkiye bu Sözleşme’yi “Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Milletlerarası Sulh Anlaşmaları Hakkında Birleşmiş Milletler Konvansiyonunun Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanunla” kabul etmiştir³⁹. Sözleşme Türkiye’nin yanı sıra daha 53 devlet tarafından imzalanmıştır.

Sözleşme, (a) Sulh anlaşmasının en az iki tarafının iş yerlerinin farklı devletlerde olması veya (b) Sulh anlaşmasının taraflarının iş yerlerinin bulunduğu devletin: (i) Sulh anlaşmasından doğan borcun esaslı bir kısmının ifa edileceği devletten veya (ii) Sulh anlaşmasının konusunun en sıkı ilişkili olduğu devletten farklı olması hallerinde uygulanır.

Sözleşmenin 1’inci maddesi gereğince, “Sözleşme’nin ticari bir uyuşmazlığı çözmek için taraflarca yazılı olarak akdedilen arabuluculuktan kaynaklanan uluslararası sulh anlaşmalarına uygulanacağını öngörmektedir. Madde 1 ayrıca, bir tüketici tarafından kişisel, ailevi veya evle ilgili amaçlarla veya aile, miras veya iş hukukuna ilişkin olarak akdedilen sulh anlaşmalarının Sözleşme’nin kapsamı dışında olduğunu belirtmektedir. Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin New York Sözleşmesi (1958), Mahkeme Seçimi Anlaşmalarına İlişkin Sözleşme (2005) ve Medeni veya Ticari Konularda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Sözleşme (2019) gibi mevcut ve gelecekteki sözleşmelerle olası çakışmaları önlemek amacıyla, bir hüküm veya hakem kararı olarak icra edilebilen bir sulh anlaşması da Sözleşme kapsamı dışında tutulmuştur.” Türkiye bu Sözleşmeyi 07.08.2019 tarihinde imzalamıştır. Konvansiyon, 07 Ağustos 2019 tarihinde aralarında Türkiye’nin de bulunduğu.

³⁹ Türkiye adına 07.08.2019’da imzalanan Sözleşme, 5235 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı üzerine 7282 sayılı ve 25.02.2021 tarihli kabul Kanunu ile kabul edilmiştir. Kabul Kanunu 11.03.2011 T. ve 31420 S. RG’de yayımlanmıştır. Kanunun yürürlük tarihinin 11 Nisan 2022 olarak tespit edilmesine, 9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 3 üncü maddesi gereğince 5235 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile karar verilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Karar 25.02.2022 T. ve 31761 S. RG’de yayımlanmıştır; Geniş bilgi için bkz. Dilek Aydemir, ‘Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses after UML on Mediation 2018 and the Singapore Convention’ (2021), Public and Private International Law Bulletin, 1, 191 vd., <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ppil/issue/59618/819689>> Erişim Tarihi: 04 February 02.2023.; Talat Kaya, ‘Singapur Sözleşmesi ve Uluslararası Ticari Arabuluculuk Sonucunda Ortaya Çıkan Sulh Anlaşmalarının Tanınması ve İcrası Me-selesi’ (2019) 25(2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, 979 vd., <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/909914>>, Erişim Tarihi: 04 February 2023; Sözleşme, Devletlerin ve bölgesel ekonomik entegrasyon kuruluşlarının ("Taraflar" olarak anılacaktır) imzasına açıktır.

Sözleşme, Uluslararası Ticari Arabuluculuk ve Arabuluculuktan Kaynaklanan Uluslararası Uzlaşma Anlaşmalarına İlişkin UNCITRAL Model Kanunu (2018) ile uyumludur⁴⁰. Bu yaklaşım, Devletlere Sözleşme'yi, Model Yasa'yı bağımsız bir metin olarak veya hem Sözleşme'yi hem de Model Yasa'yı arabuluculuğa ilişkin kapsamlı bir yasal çerçevenin tamamlayıcı araçları olarak kabul etme esnekliği sağlamayı amaçlamaktadır.

Bir ticari uyuşmazlığın çözümü için arabuluculuk sonucunda taraflarca yazılı olarak yapılan ve yapıldığı sırada milletlerarası nitelik taşıyan anlaşmaya (sulh anlaşmasına) uygulanan bu Sözleşmenin uygulama alanı 1'inci maddede düzenlenmiştir. Buna göre, (a) Sulh anlaşmasının en az iki tarafının iş yerlerinin farklı devletlerde olması veya (b) Sulh anlaşmasının taraflarının iş yerlerinin bulunduğu devletin: (i) Sulh anlaşmasından doğan borcun esaslı bir kısmının ifa edileceği devletten; veya (ii) Sulh anlaşmasının konusunun en sıkı ilişkili olduğu devletten farklı olması halinde Sözleşme uygulanır. Sözleşme hükümleri (a) taraflarından birinin (tüketici olarak) şahsı veya ailesi veya evi için yaptığı işlemlere ilişkin uyuşmazlıkların çözümü için yapılan; (b) Aile, miras ve iş hukukuna ilişkin olan sulh anlaşmalarına ve (a) (i) Mahkemece tasdik edilen veya mahkeme yargılaması sırasında yapılan ve (ii) Mahkemenin bulunduğu devlette mahkeme kararı olarak yerine getirilen sulh anlaşmaları; (b) Hakem kararı olarak kaydedilen ve yerine getirilen sulh anlaşmalarına ise uygulanmaz.

Sözleşmenin 3'üncü maddesi gereğince, taraflarının hem uzlaştırma anlaşmalarının uygulanması hem de ihtilaflı bir tarafın Sözleşme kapsamındaki bir uzlaştırma anlaşmasına başvurma hakkı ile ilgili temel yükümlülüklerini ele almaktadır. Sözleşmenin Taraflarından her biri, Sözleşmenin herhangi bir gereklilik öngörmediği durumlarda izlenecek usul mekanizmalarını belirleyebilir.

Bir sulh anlaşmasına dayanma formalitelerini kapsar, yani, ihtilaflı taraf, yetkili makama kendileri tarafından imzalanan sulh anlaşmasını ve sulh anlaşmasının arabuluculuktan kaynaklandığının kanıtını sunacaktır. Yetkili makam, Sözleşme gereklerine uyulduğunu doğrulamak için gerekli her türlü belgeyi talep edebilir (Sözleşme m. 4).

Aleyhine başvuru ihtilaflı tarafın talebi üzerine bir mahkemenin hangi gerekçelerle tedbir vermeyi reddedebileceğini tanımlar. Bu gerekçeler, uyuşmazlığın taraflarına ilişkin olarak, uzlaştırma sözleşmesi ve arabuluculuk usulü olmak üzere üç ana kategoride toplanabilir. 5. madde,

⁴⁰ <https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements> Erişim tarihi: 02.08.2023

mahkemenin re'sen yardım vermeyi reddedebileceği iki ek gerekçe içerir. Bu gerekçeler, kamu düzenine ve uyumsuzluk konusunun arabuluculuk yoluyla çözümlenemeyeceğine ilişkindir. Uzlaşma anlaşmaları için en elverişli çerçevenin uygulanmasını sağlamak amacıyla, Madde 7 daha elverişli kanun veya antlaşmanın uygulanmasını öngörmektedir (Sözleşme m. 5).

İlk çekince olarak, Sözleşme Tarafına, belirtilen ölçüde, taraf olduğu veya herhangi bir devlet kurumunun veya bir devlet kurumu adına hareket eden herhangi bir kişinin taraf olduğu uzlaşma anlaşmalarını Sözleşmenin uygulanmasından hariç tutmasına izin verir. İkinci bir çekince olarak, Sözleşmeye Taraf bir Tarafın, Sözleşmeyi yalnızca ihtilaflı tarafların Sözleşmenin uygulanmasını kabul ettikleri ölçüde uygulayacağını beyan etmesine izin verir (Sözleşme m. 6). Sözleşme ve bunlara ilişkin herhangi bir çekince, 9. Maddede belirtildiği gibi, Sözleşmenin ilgili Taraf için yürürlüğe girmesinden sonra akdedilmiş olan sulh anlaşmalarına ileriye dönük olarak uygulanır.

Sözleşme Madde 8 çekinceleri içermektedir. *Birinci çekince, Sözleşme Taraflarından birinin, taraf olduğu veya herhangi bir devlet kurumunun veya bir devlet kurumu adına hareket eden herhangi bir kişinin taraf olduğu sulh anlaşmalarını, beyanda belirtilen ölçüde Sözleşme'nin uygulama alanı dışında bırakmasına izin verir. İkinci bir çekince, Sözleşme'ye Taraf olan bir ülkenin, Sözleşme'yi yalnızca ihtilaflı tarafların Sözleşme'nin uygulanmasını kabul ettikleri ölçüde uygulayacağını beyan etmesine izin verir.*

Sözleşme ve Sözleşmeye konulan çekinceler, Madde 9'da belirtildiği üzere, Sözleşmenin ilgili Taraf için yürürlüğe girmesinden sonra akdedilen sulh anlaşmalarına ileriye dönük olarak uygulanır.

Sözleşme'ye uygun ve tarafları bağlayıcı olarak hazırlanan sulh sözleşmesinin⁴¹ uygulanabilir bir hukuki mahiyet kazanması ancak başvuru-
lan ülkenin hukuk kurallarının uygulanması ile mümkün olabilecektir⁴².

Sözleşme, UNCITRAL Uluslararası Ticari Arabuluculuk ve Arabuluculuk Sonucu Yapılan Uluslararası Uzlaşma Anlaşmalarına İlişkin Model Kanun (2018)⁴³ ile uyumludur. Bu yaklaşımın amacı, Devletlere, arabuluculuğa ilişkin kapsamlı bir yasal çerçevenin tamamlayıcı araçları olarak Sözleşme'yi, tek başına bir metin olarak Model Kanun'u veya hem Sözleşme'yi hem de Model Kanun'u kabul etme esnekliğini sağlamaktır.

⁴¹ Erkan (n 35) 93-115

⁴² ibid 144

⁴³ ibid 55

II. TAHKİM

Tahkim (*arbitration*), taraflar arasında doğmuş ve ileride doğması muhtemel olan belirli hukuki uyuşmazlıkların devlet yargısı dışında, taraflarca seçilen tarafsız hakem ya da hakemler tarafından nihai olarak karara bağlanmasıdır⁴⁴. Amerikan Tahkim Derneği, tahkimi şu şekilde tarif etmektedir: **"Tahkim, bir uyuşmazlığın, nihai ve bağlayıcı bir karar (hüküm) için bir veya daha fazla tarafsız kişiye götürülmesidir. Hükümler yazılı olarak verilir ve genellikle nihai ve dava taraflarını bağlayıcıdır."**

Türk Hukuku uyarınca arabulucu ancak tarafların açık ve yazılı onaylarının bulunması koşuluyla tahkim aşamasında hakem olarak görev yapabilir⁴⁵.

Taraflar arasındaki ihtilafların tahkim yoluyla çözülmesine dair bir anlaşmaya veya mevcut sözleşmede tahkim şartının varlığına bağlı olan ve bu anlaşmayla gerekçelendirilen bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir⁴⁶. Tahkim taraflar arasındaki ihtilafları çözmede özel bir yöntemdir. Bu yöntem, tarafların aralarındaki ihtilafı bir veya daha fazla hakemden oluşan tarafsız bir heyete götürmek istemeleri hakkında uygulanır. Taraflar normalde aralarındaki sözleşmeye koyacakları bir tahkim klotu ile tahkimin uygulanması konusunda anlaşır. Tabi ki taraflar arasında ihtilaf çıkmasından sonra da tarafların bu konuda anlaşmaları mümkündür⁴⁷.

Tahkim, çekişmeli bir yargılamadır ve hakemler, uyuşmazlık üzerinde yargılama yetkisine sahiptir. Hakem, olayların nasıl gerçekleştiği hakkında vicdani bir kanaate varırsa, hukuk kurallarını uygulayarak hangi tarafın haklı olduğu konusunda tarafları bağlayıcı ve nihai bir karar verir⁴⁸.

Davacının, arabuluculuk faaliyeti sonucunda uyuşmazlığın çözülebileceğine inanmamasını gerektiren ciddi sebepler var ise (örneğin davalı, davacının samimi sulh girişimlerini sonuçsuz bırakmışsa), artık, arabuluculuk faaliyetine başvurmak suretiyle daha fazla zaman kaybetmek ve masrafa katlanmak yerine tahkime başlamak isteyebilir⁴⁹.

⁴⁴ Hakan Pekcanitez, 'İstanbul Tahkim Merkezi Kanun Taslağı' (2010), 12 (özel sayı) 636, <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfd/issue/46934/588926>> Erişim Tarihi 25 October 2023

⁴⁵ ibid 593

⁴⁶ Clare Ambrose and Karen Maxwell, London Maritime Arbitration (1st edn, LLP Limited 1996) 19

⁴⁷ Ambrose and Maxwell (n 45) 1

⁴⁸ ibid 581

⁴⁹ ibid 585

Tahkime başvurulması zamanaşımını keser. Arabuluculuğa başlanması ise zamanaşımını ve hak düşürücü sürelerin işlemlerini durdurur ama kesmez [HUAk.m16(2)]⁵⁰.

A. MİLLİ TAHKİMİ DÜZENLEYEN KANUNLAR

1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Anayasa'nın 125'inci maddesinde⁵¹ “*Yargı Yolu*” başlığı altında tahkim düzenlenmiştir. Anayasanın 2'nci maddesi ile Anayasa'nın 125 inci maddesinin birinci fıkrasına eklenen hükümle, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yolu ile çözülmesi öngörülmüştür⁵².

⁵⁰ ibid 583

⁵¹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanun Numarası: 2709, Kabul Tarihi: 18.10.1982, RG 09.11.1982/17863. Anayasa m. 125: “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır. Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidebilir.

Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.

İdari işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez.

İdari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

Kanun, olağanüstü hallerde, seferberlik ve savaş halinde ayrıca milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.”

⁵² Hakkı Susmaz, Atike Eda Manav Özdemir, Açıly Şahin, Güray Özsu and Gül Süslü, Tahkime İlişkin Temel Kavramlar Düzenlemeler ve Güncel Gelişmeler (2021) (1st edn, Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı Hukuk Ve Mevzuat Genel Müdürlüğü Yayınları) 8, <<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/Publications/TAHK%C4%B0M%20K%C4%B0TABI/TAHK%C4%B0ME%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0N%20TE-MEL%20KAVRAMLAR,%20D%C3%9CZENLEMELER%20VE%20G%C3%9CNC-EL%20GEL%C4%B0%C5%9EMELER.pdf>>, Erişim Tarihi: 20 January 2023

2. İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun

İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun⁵³ Dokuz maddeden oluşur. Türk şirket ve müesseselerinin hukuki ve ticari işlemlerinde Türkçe kullanmasını zorunlu tutmaktadır. Dolayısıyla Tahkim anlaşmalarının geçerliliğinin tespitinde 805 sayılı Kanun hükümleri yargı mercilerince göz önüne alınacaktır.

3. İstanbul Tahkim Merkezi Kanunu

İstanbul Tahkim Merkezi Kanunu (İstTMK)⁵⁴, 16 maddeden oluşmaktadır.⁵⁵ Kanunun amacı, yabancılık unsuru taşıyanlar da dahil olmak üzere uyuşmazlıkların tahkim veya alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleriyle çözülmesini sağlamak üzere İstanbul Tahkim Merkezinin kurulması ile Merkezin teşkilat ve faaliyetlerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.⁵⁶

⁵³ İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 805, Kabul Tarihi: 10.04.1926, RG 22.04.1926/353. “İstanbul’da bir tahkim merkezi kurulması düşüncesi, 2/10/2009 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planında yer almıştır. Bu Eylem Planının, “Hukuk Alt Yapısının Güçlendirilmesi” başlıklı Bölümünde “İstanbul’da bağımsız ve özerk yapıya sahip uluslararası alanda rekabet edebilecek düzeyde kurumsal bir tahkim merkezinin oluşturulması ve arabuluculuk sisteminin etkin bir şekilde kullanılması”, ikinci öncelik olarak belirlenmiştir.” Pekcanitez (n 43) 640

⁵⁴ İstanbul Tahkim Merkezi Kanunu, Kanun Numarası: 6570, Kabul Tarihi: 20.11.2014, RG 29.11.2014/29190; <<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6570&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>>, Erişim Tarihi: 04 February 2023; “İstanbul Tahkim Merkezi şu andaki yapılanması ile 20 kişilik bir Genel Kurul ile kurulmaktadır. İstanbul tahkim Merkezinin profesyonel, özerk, uzmanlardan oluşan ve milletlerarası nitelikli bir yapılanmaya gereksinimi vardır. İstanbul Tahkim Merkezi’nin yapılanması etkin karar alabilme, şeffaflık, uzmanlık ve nötr olma esası dikkate alınarak yapılmalıdır. Zira özellikle başlangıç aşamasında tahkim merkezinin kurallarının yapılması, alt yapısının kurulması tanıtılması gibi son derece önemli görevler bulunmaktadır.” Ziya Akıncı, ‘Neden İstanbul Tahkim Merkezi?’ (2013) 8(79) Yaşar Üniversitesi E-Dergisi 95, <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19146/203159>> Erişim Tarihi 25 October 2023

⁵⁵ İstanbul tahkim merkezinin yapısı, İstanbul Tahkim Merkezi Yasa Tasarısı’nda düzenlenmiştir. Tasarıya göre merkez, Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Denetçi, Danışma Kurulu, Milli ve Milletlerarası Tahkim Divanları ve Genel Sekreterlikten oluşmaktadır. Akıncı (n 53) 85

⁵⁶ İstanbul Tahkim Merkezi Kanunu 1

Bu Kanunun uygulanmasını sağlamak ve Kanunla kendisine verilen görevleri yerine getirmek üzere tüzel kişiliği haiz, özel hukuk hükümlerine tabi İstanbul Tahkim Merkezi kurulmuştur⁵⁷.

4. Hukuk Muhakemeleri Kanunu

Milli tahkim Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)’nın⁵⁸ 11’inci kısmında, 407-444 üncü maddeler arasında milli tahkim düzenlenmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile HMK’nın tahkime ilişkin hükümlerinde (HMK m. 436-440) bazı değişiklikler yapılmıştır⁵⁹.

5. Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Kanun (MÖHUK) madde 1/1’inci gereğince, yabancılık unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde uygulanacak hukuk, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, yabancı kararların tanınması ve tenfizi bu Kanun hükümlerine tabidir. Kanun 66 maddeden oluşmaktadır ve 60, 61, 62 ve 63 üncü maddelerinde yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizi düzenlenmiştir⁶⁰. MÖHUK madde 2/1 uyarınca Hâkim, Türk kanunlar ihtilâfi kurallarını ve bu kurallara göre yetkili olan yabancı hukuku re’sen uygular. Hâkim, yetkili yabancı hukukun muhtevasının tespitinde tarafların yardımını isteyebilir.

6. Milletlerarası Tahkim Kanunu

Milletlerarası Tahkim Kanunu (MTK)⁶¹, yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıklara uygulanacak tahkim kurallarını düzenler. Kanun milletlerarası tahkime ilişkin usul ve esasları düzenlemekte olup, 19 maddedir. MTK’nın 1’inci maddesi uyarınca, yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya bu MTK hükümlerinin taraflar ya

⁵⁷ <<https://istac.org.tr/>>, Erişim Tarihi: 07 December 2020

⁵⁸ Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Kanun Numarası: 6100, Kabul Tarihi: 12.01.2011, RG 04.02.2011/27836

⁵⁹ Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 7251, Kabul Tarihi: 22.07.2020, RG 28.07.2020/31199

⁶⁰ Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Kanun, Kanun Numarası: 5718, Kabul Tarihi: 27.11.2007, RG 12.12.2007/26728

⁶¹ Milletlerarası Tahkim Kanunu, Kanun Numarası: 4686, Kabul Tarihi: 27.11.2007, RG 12.2007/26728

da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklar hakkında bu Kanun hükümleri uygulanır.

7. 4501 Sayılı Kamu Hizmetleri ile İlgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yoluna Başvurulması Halinde Uyulması Gereken İlkelere Dair Kanun

Kamu Hizmetleri ile İlgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yoluna Başvurulması Halinde Uyulması Gereken İlkelere Dair Kanun (KHİSK) dokuz maddeden oluşmaktadır. 1'inci maddeye göre KHİSK ve kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde, bunlardan doğan uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözülmesinin öngörülmesi durumunda taraflarca sözleşme yapılırken uyulması gereken ilke ve esasları belirlemektedir.⁶²

Kanuna göre, “Yabancılık unsuru taşıyan kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların tamamının veya bir kısmının milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi için yapılan anlaşma, milletlerarası tahkim anlaşması (KHİSK m. 2/b) ve sözleşmeye taraf kurulu veya kurulacak şirket ortaklarından en az birinin yabancı sermayeyi teşvik mevzuatı hükümlerine göre yabancı menşeli olması veya sözleşmenin uygulanabilmesi için yurt dışı kaynaklı sermaye veya kredi veya teminat sözleşmelerinin akdedilmesinin gerekli olması hallerinden biri, yabancılık unsuru (KHİSK m. 2/b)” sayılır.

8. 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu

Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu (DYYK)’n amacı, *doğrudan yabancı yatırımların özendirilmesine, yabancı yatırımcıların haklarının korunması ile yatırım ve yatırımcı tanımlarında uluslararası standartlara uyulmasına, doğrudan yabancı yatırımların gerçekleştirilmesinde izin ve onay sisteminin bilgilendirme sistemine dönüştürülmesine ve tespit edilen politikalar yoluyla doğrudan yabancı yatırımların artırılmasına ilişkin esasla-*

⁶² Kamu Hizmetleri ile İlgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yoluna Başvurulması Halinde Uyulması Gereken İlkelere Dair Kanun, Kanun Numarası: 4501, Kabul Tarihi: 21.01.2000, RG 22.01.2000/23941, <<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4501&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>> Erişim Tarihi: 04 February 2023

rı düzenlemektir. Bu Kanun, doğrudan yabancı yatırımlara uygulanacak muameleyi kapsamaktır” (DYYK m. 1)⁶³.

9. Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname

Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname (GBKKHK)⁶⁴ Kanunun amacı genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri (Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Hakimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay dahil) ve özel bütçeli idarelerin hukuk hizmetlerinin etkili, verimli ve usul ekonomisine uygun şekilde yerine getirilmesine ve bu hizmetlerin yürütülmesinde uygulama birliğinin sağlanmasına yönelik usul ve esasların belirlenmesidir.

659 sayılı KHK’nın Hukuk Birimlerinin Görevleri başlıklı 4 üncü maddesinde, hukuk birimlerinin, idarenin taraf olduğu tahkim yargılamalarında idareyi temsil edebilecekleri düzenlenmiştir. 659 sayılı KHK’nın 7/2’nci maddesinde, ulusal ve uluslararası mahkeme ve tahkim mercilerinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti veya idarelerin taraf ya da müdahil oldukları davalardan, Cumhurbaşkanlığı hukuk birimi tarafından takibi gerekli görülenler ve bunlarla ilgili icra işlemleri, ilgili idarenin de vekili sıfatıyla Cumhurbaşkanlığı hukuk birimince takip ve müdafaa edilebileceği hükmü düzenlenmiştir⁶⁵.

⁶³ Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu, Kanun Numarası: 4875, Kanun No: 05.06.2003, RG 17.06.2003/25141, <<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4875&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>> Erişim Tarihi: 04 February 2023

⁶⁴ Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname, KHK Numarası: 659, Kabul Tarihi: 26.09.2011, RG 02.11.2011/28103, <<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=659&MevzuatTur=4&MevzuatTertip=5>>, Erişim Tarihi: 04 February 2023

⁶⁵ <<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.659.pdf>>, Erişim Tarihi: 07 December 2020

10. Umumi Mülhak ve Hususi Bütçelerle İdare Edilen Daireler ve Belediyelerle Sermayesinin Tamamı Devlete veya Belediye veya Hususi İdarelere Aid Daire ve Müesseseler Arasındaki İhtilafların Tahkim Yolu ile Halli Hakkında Kanun

Umumi Mülhak ve Hususi Bütçelerle İdare Edilen Daireler ve Belediyelerle Sermayesinin Tamamı Devlete veya Belediye veya Hususi İdarelere Ait Daire ve Müesseseler Arasındaki İhtilafların Tahkim Yolu ile Halli Hakkında Kanun⁶⁶ dokuz maddeden oluşmaktadır ve Kanuna göre, Genel, Katma ve Özel Bütçeli idareler ve belediyelerle, sermayesinin tamamı Devlete veya belediye veya il özel idarelerine ait olan idare ve müesseseler arasında çıkan uyuşmazlıklardan adli yargı organlarının görevinde bulunanlar bu Kanunda yazılı tahkim usulüne göre çözüme kavuşturulurlar.

B. TAHKİMDE TANIMA VE TENFİZ İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER

1. Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki New York Sözleşmesi

Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki New York Konvansiyonu (*Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards*)⁶⁷, 07.06.1959 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve dünya genelinde 160'dan fazla ülke taraftır⁶⁸. Türkiye de bu Sözleşmeye taraftır⁶⁹. Konvansiyonun uygulanabilmesi için ilgili hakem kararının yabancı ve uyuşmazlığın ticari mahiyette olması gerekmektedir. Türkiye, Konvansiyonun uygulanması yönünden sadece ticari mahiyette bulunan uyuşmazlıklara uygulanacağına ilişkin çekince koymuştur. Konvansiyon-

⁶⁶ Umumi Mülhak ve Hususi Bütçelerle İdare Edilen Daireler ve Belediyelerle Sermayesinin Tamamı Devlete veya Belediye veya Hususi İdarelere Ait Daire ve Müesseseler Arasındaki İhtilafların Tahkim Yolu ile Halli Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 3533, Kabul Tarihi: 29.06.1938, RG 16.07.1938/3961, <<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3533&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3>> Erişim Tarihi: 04 February 2023

⁶⁷ <https://legal.un.org/avl/pdf/ha/crefaa/crefaa_e.pdf>, Erişim Tarihi: 04 February 2023

⁶⁸ 10.06.1958 tarihli New York Konvansiyonu'na taraf devletlerin listesi için bkz. <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsq_no=XXII-1&chapter=22&clang=en> Erişim Tarihi: 04 February 2023

⁶⁹ 3731 sayılı ve 08.05.1991 tarihli ve Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki New York Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun 21.05.1991 T. ve 20877 S. RG'de yayımlanmıştır. Konvansiyonun onaylanmasına dair 15.08.1991 tarihli ve 91/2151 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 25.09.1991 T. ve 21002 S. RG'de yayımlanmıştır. <<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21002.pdf>> Erişim Tarihi: 04 February 2023

da; tahkim sözleşmelerinin ve yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizi ile tenfizin reddi sebepleri tahdidi olarak düzenlenmiştir⁷⁰. Konvansiyon, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunundaki tanıma ve tenfiz ilkelerinin temelini oluşturmaktadır.

2. Uluslararası Ticari Tahkime İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Cenevre Sözleşmesi)

Uluslararası Ticari Tahkime İlişkin Avrupa Sözleşmesi⁷¹ (Cenevre Sözleşmesi) (*European Convention on International Commercial Arbitration, Geneva, 21 April 1961*)⁷² Cenevre Sözleşmesinin X(8) maddesi uyarınca, 07.01.1964 yürürlüğe girmiştir. Ancak, Cenevre Sözleşmesinin Ek 4. paragrafı uyarınca IV. Maddenin 3 ila 7. paragrafları 18.10.1965'te yürürlüğe girmiştir. Türkiye Cenevre Sözleşmesini 21.04.1961 tarihinde imzalamış ve 24.01.1992 tarihinde sözleşmeye taraf olmuştur⁷³.

3. Devletler ve Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasındaki Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümlemesi Hakkında Konvansiyon

Devletler ve Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasındaki Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümlemesi Hakkında Konvansiyon (ICSID)⁷⁴, 1966 tarihli'dir. Türkiye de Sözleşme tarafları arasındadır⁷⁵. Dünya Banka-

⁷⁰ Serhat Eskiörük, Uluslararası Uyuşmazlık Çözümünde Usul Uygulamalar ve Güncel Sorunlar Sempozyumu, (2009), 164, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 146 vd. <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/uluslararasi_uyusmazlik_semp.pdf>, Erişim Tarihi 06 December 2023

⁷¹ Rabi Koral, 'Birleşmiş Milletler Cenevre Konferansı ve 21 Nisan 1961 Tarihli Sözleşme (Avrupa Milletlerarası Ticari Hakemlik Sözleşmesi)' (1964), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 30 (3-4), 745 vd., <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/96474>>, Erişim Tarihi 03 February 2023

⁷² Sözleşme metni için bkz. <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9104/113850>>, Erişim Tarihi: 03 February 2023

⁷³ 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanan "Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşmenin" onaylanması hakkında Kanun, Kanun Numarası: 359, Kabul Tarihi: 29.08.1961, RG 05.09.1961/10898, <<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf>> Erişim Tarihi 01 November 2023

⁷⁴ <<https://icsid.worldbank.org/>> Erişim Tarihi: 04 February 2023

⁷⁵ Türkiye, ICSID Konvansiyonunu 02.06.1987 tarihinde imzalamıştır. 27.05.1988 tarihli ve 3460 sayılı Devletler ve Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasındaki Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümlemesi Hakkında Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduguna Dair Kanun 02.06.1988 tarihli RG'de yayımlanmıştır. Türkiye, Uygun Bulma Kanununu 06.12.1988 T. ve 20011 S RG'de yayımlanan 07 Ekim 1988 tarihli ve 88/13325 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

sının merkezinin bulunduğu yer olan Washington DC’de bulunmaktadır. ICSID Konvansiyonu, Dünya Bankasının uluslararası yatırımı teşvik etme hedefini ilerletmek için Dünya Bankası İcra Direktörleri tarafından formüle edilmiş çok taraflı bir anlaşmadır. ICSID tahkimi, uluslararası yatırım anlaşmazlıklarında ilgili tarafların özelliklerini dikkate almak suretiyle, ev sahibi devlet ile yatırımcılar arasında bir denge sağlamaktadır.

Türkiye ICSID Konvansiyonunu; yabancı sermaye ile ilgili yürürlükteki mevzuat çerçevesinde izin verilmiş ve fiilen yatırım faaliyeti başlamış olan yatırımlardan kaynaklanan uyuşmazlıkların ICSID’e götürülebilmesi; Türk mahkemelerinin münhasır yetkisinde bulunması dolayısı ile Türkiye’de mevcut gayrimenkuller üzerindeki mülkiyet ve aynı hak uyuşmazlıklarının ICSID’e götürülmemesi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin diğer ülkelerle imzalayacağı Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması (YKTK) Anlaşmalarına ilişkin münferit ikili anlaşmalarda yatırım uyuşmazlıklarının Lahey Adalet Divanı’na götürülmesine ilişkin ICSID Sözleşmesinin 64’üncü maddesine rezerv konulması şartlarıyla kabul etmiştir⁷⁶.

4. Milletlerarası Ticari Hakemlik Konusundaki Avrupa Konvansiyonu

21.04.1961 tarihli Milletlerarası Ticari Hakemlik Konusundaki Avrupa Konvansiyonu (*European Convention on International Commercial Arbitration. Geneva, 21 April 1961*)⁷⁷, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu’nun⁷⁸ çalışmaları neticesinde düzenlenmiştir. Türkiye, 1961 tarihinde Cenevre’de tanzim edilen Avrupa Konvansiyonunu 21.04.1961 tarihinde imzalamıştır⁷⁹.

Mezkûr Sözleşme, 23 Eylül 1991 tarihli ve 21000 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 13 Ağustos 1991 tarihli ve 91/2138 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanmıştır. Avrupa Konvansiyonu, milletlerarası ticari tahkimin tanıma ve tenfizden önceki safhalarını düzenlemektedir.

⁷⁶ Detaylı bilgi için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc071/kanuntbmmc071/kanuntbmmc07103460.pdf> Erişim Tarihi: 04 February 2023

⁷⁷ <https://treaties.un.org/doc/treaties/1964/01/19640107%2002-01%20am/ch_xxii_02p.pdf> , Erişim Tarihi: 03 February 2023

⁷⁸ <https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-2&chapter=22&clang=en> Erişim Tarihi: 04 February 2023

⁷⁹ 3730 sayılı ve 08.05 1985 tarihli Onay Kanunu 21.05.1991 T. ve 20877 S. RG’de yayımlanmıştır. <<https://www.kanunum.com/files/3730-1.pdf>> Erişim Tarihi: 04 February 2023

Avrupa Konvansiyonu, tahkim anlaşması yapılırken mutad meskenleri veya muamele merkezleri farklı akit devletlerde olan gerçek ve tüzel kişiler arasındaki ticari muamelelerden doğan tahkimlere ilişkin çözüm yolu sunmaktadır⁸⁰.

Avrupa Konvansiyonunun 1'inci maddesi uyarınca tahkimin konusu uluslararası ticari ilişkilerle sınırlandırılmıştır. Konvansiyonun uygulanabilmesi için iki şartın birlikte gerçekleşmesi gerekir. Birinci şart tahkim anlaşması yapıldığı sırada tarafların mutad meskenlerinin farklı akit devletlerde bulunmasıdır. İkinci şart ise, uyuşmazlığın uluslararası ticari ilişkiden doğmuş olmasına ilişkindir. Ticari olmayan işlerden doğan uyuşmazlıklara Konvansiyon uygulanamaz.

C. AD HOC VE KURUMSAL TAHKİM

Tahkim doktrinde çeşitli unsurları dikkate alınarak ayrımlara tabi tutulmaktadır⁸¹. Biz bu ayrımlara göre ad hoc ve kurumsal tahkimi inceleyeceğiz.

1. Ad Hoc Tahkim

Milletlerarası uygulama dikkate alındığında, milletlerarası ticarî tahkimin kurumsal olarak (enstitü tahkimi)¹ veya herhangi bir kuruma bağlı olmaksızın (ad hoc) gerçekleştiği görülmektedir. Kurumsal tahkimde, tahkimin cereyan edeceği kurumun önceden hazırlanmış yargılama kuralları vardır. Taraf iradeleriyle düzenlenmemiş hususlar, bu kurumun kurallarına göre yönetilecektir. İşte, böyle bir kurumun organizasyonuna tâbi olarak ve bu kurumun tahkim kurallarına göre yürütülecek tahkim, kurumsal tahkimdir (*Institutional Arbitration*)⁸².

Ad hoc (Geçici) Tahkim, tarafların herhangi bir tahkim kurumuna tabi olmadan, hakem veya hakem heyetini oluşturdukları bunun yanı sıra, uyuşmazlığa uygulanacak hukuku, uyuşmazlığın çözümleneceği yeri ve uyuşmazlığa uygulanacak dili kısaca tahkim usulünü belirledikleri çözümleyecek hakemlerin taraflarca seçildiği tahkim türüdür⁸³. Bu tahkim türün-

⁸⁰ <<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c060/tbmm18060114s0499.pdf>> ve <<https://www.kanunum.com/files/3730-1.pdf>> Erişim Tarihi: 04 February 2023

⁸¹ Pekcanıtez, Özekes, Akkan and Taşkokmaz (n 14) 2604

⁸² ibid 79

⁸³ Ceren Zeynep Karaca, Karayolları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasından Doğan Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümü. Yayınlanmamış YL Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (2022), 67-68, <<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>>

de hakem veya hakem heyeti, tarafların anlaşmasıyla ve sadece o taraflar arasındaki somut uyuşmazlığı çözmek için geçici olarak belirlenir⁸⁴.

6100 sayılı HMK'nın 424. madde hükmünde; *“Taraflar, hakem veya hakem kurulunun uygulayacağı yargılama usulüne ilişkin kuralları, bu Kısımın emredici hükümleri saklı kalmak kaydıyla, serbestçe kararlaştırabilir ya da tahkim kurallarına yollama yaparak belirleyebilirler. Taraflar arasında böyle bir sözleşme yoksa hakem veya hakem kurulu, tahkim yargılamasını, bu Kısımın hükümlerini gözeterek uygun bulunduğu bir şekilde yürütür.”* düzenlemesi bulunmaktadır. Kanuni düzenleme uyarınca, kanunun emredici hükümleri hariç uyuşmazlığa uygulanacak kuralları tarafların serbestçe belirlenmesinde kanuni sakınca bulunmamaktadır.

Uygulamada Ad Hoc tahkimde tarafların yaygın şekilde tahkime uygulanacak kurallar olarak “Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL)” tahkim kurallarını seçtikleri görülmektedir⁸⁵. Taraflar sözleşmede UNCITRAL tahkim kurallarına yer verdiklerinde veya tarafların uygulanacak tahkim kuralları hakkında anlaşamaması üzerine tahkim heyetince karar verilmesi halinde, uyuşmazlığın çözümünde bu kurallar uygulanır. Nitekim, UNCITRAL Tahkim Kurallarının 1'inci maddesi uyarınca, taraflar, sözleşmesel olsun ya da olmasın, belirli bir hukuki ilişki bakımından aralarındaki bir uyuşmazlığın UNCITRAL Tahkim Kurallarına göre çözüme bağlanacağını kararlaştırmışlarsa, söz konusu uyuşmazlıklar, taraflarca kabul edilecek değişiklikler de göz önünde tutularak bu Kurallara göre çözümlenir⁸⁶.

2. Kurumsal Tahkim

Kurumsal Tahkim (*Institutional Arbitration*) ise, *“Bir kurum tarafından önceden belirlenmiş olan detaylı kurallara uyulmak suretiyle, kurum nezdinde uluslararası nitelik taşıyan doğmuş veya ileride doğması*

kezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, Erişim Tarihi 04 April 2023; Serhat Konuralp, Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları, Tahkim, (2011), Yayınlanmamış Doktora Tezi, 140, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=tmrqGPgLsv3Gz443nn3fzg&no=tJKLhL3_qwB07CGoBC2brw>, Erişim tarihi 04 April 2023

⁸⁴ Ergin Nomer, Nuray Ekşi and Günsel Öztekin Gelgel, Milletlerarası Tahkim Hukuku (2016) (5th edn, Beta Yayınları) 2; Susmaz, Özdemir, Şahin, Özsu and Süslü (n 51) 7

⁸⁵ <<https://www.uncitral.org/pdf/englishli/texts/arbitration/arb-rules/arb-rules.pdf>> Erişim Tarihi: 07.12.2020

⁸⁶ Ergun Özsunay, UNCITRAL Tahkim Kuralları (2010 Yılında Revize Edilmiş Şekliyle), (2014), 3, (1st edn, İstanbul Ticaret Odası Yayınları) 5

muhtemel uyuşmazlıkların çözülmesi”ni ifade etmektedir⁸⁷. Kurumsal tahkimde, tahkimin cereyan edeceği kurumun önceden hazırlanmış yargılama kuralları vardır. Taraf iradeleriyle düzenlenmemiş hususlar, bu kurumun kurallarına göre yönetilecektir. İşte, böyle bir kurumun organizasyonuna tâbi olarak ve bu kurumun tahkim kurallarına göre yürütülecek tahkim, kurumsal tahkimdir⁸⁸. Kurumsal tahkimin tercih edilmesinde kuruma duyulan güven, sürece ilişkin öngörülebilirlik temel etkenleri teşkil etmektedir⁸⁹.

Kurumsal tahkimde tahkim yargılamasının gerçekleşeceği kurumun önceden hazırlanmış yargılama kuralları bulunmaktadır. Tahkim bakımından, aksi taraf iradeleriyle belirlenmediği müddetçe, söz konusu kurumun kuralları uygulanacaktır. Buna göre bir tahkim kurumunun organizasyonuna tabi bir şekilde ve bu kurumun tahkim kurallarına göre yürütülecek tahkime, kurumsal tahkim denilmektedir. Taraflarca kurumsal tahkim merkezlerinin tercih edilme sebebi, bu merkezlerin tahkim yargılamasını detaylı olarak düzenlemesi ve süreci yürütecek teknik ve idari teşkilatlanmaya sahip olmalarıdır⁹⁰. Uluslararası ticaret ve yatırım uygulamasında uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümü için kurulmuş çeşitli kurumlar vardır⁹¹.

Milli olarak, İstanbul Tahkim Merkezi (ISTAC) ve İstanbul Ticaret Odası Tahkim Mahkemesi (İTOTAM); Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözüm Merkezi (*International Center for Settlement of Investment Disputes, ICSID*⁹²), Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi (*World Intellectual Property Organisation Arbitration and Mediation Center, WIPO*), İslam İşbirliği Teşkilatı Tahkim Merkezi (*Organisation of Islamic Cooperation (OIC) Arbitration Center*), Daimi Tahkim Mahkemesi (*Permanent Court of Arbitration, PCA*), Milletlerarası

⁸⁷ Cemal Şanlı ve diğerleri, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Beta Basım Yayın (2023) (10th edn, Beta Yayıncılık) 588-590; Konuralp (n 82) 141; Şaban Kayıhan/Atakan Selanik, *Sigorta Hukukunda Alternatif Çözüm Yolları ve Tahkim Usulü* (2022) (1st edn, Seçkin Yayıncılık) 56-57; Yusuf Enes Beggi, *Sigorta Hukukundan Kaynaklanan Uyuşmazlıkların Sigorta Tahkim Komisyonu Nezdinde Çözülmesi* (2023) (1st edn, Platon Hukuk Yayınevi) 15

⁸⁸ ibid 79

⁸⁹ Karaca (n 82) 66-67

⁹⁰ Nomer, Ekşi and Gelgel (n 83) 3

⁹¹ Şanlı (n 86) 302 vd.

⁹² Merkezi Washington’da olsa dahi, Avrupa yakın ülkelerin taraf olduğu birçok ICSID davasının duruşmalarının da Paris’te yapıldığı görülmektedir. ibid 81

Ticaret Odası Tahkim Mahkemesi (*ICC Arbitration Court*)⁹³, eski adıyla İsviçre Odaları Tahkim Kurumu (*Swiss Chambers' Arbitration Institute, SCAI- Zurich and Geneva*)⁹⁴, yeni adıyla İsviçre Tahkim Merkezi (*Swiss Arbitration Center, SAC*), Stockholm Ticaret Odası Tahkim Enstitüsü (*Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce, SCC*)⁹⁵, Amerikan Tahkim Derneği (*American Arbitration Association, AAA*)⁹⁶, Londra Uluslararası Tahkim Mahkemesi (*London Court of International Arbitration, LCIA*)⁹⁷, Kahire Tahkim Merkezi (*Cairo Arbitration Cente*)⁹⁸, Tahıl ve Yem Ticareti Derneği, uluslararası tarım ürünleri ticaretinde (*The Grain & Feed Trade Association, GAFTA*) ve Uluslararası Yağlı Tohumlar ve Bitkisel Yağlar Federasyonu (*Federation of Oils Seeds & Fats Association International, FOSFA*)⁹⁹ tahkim merkezleri ve Singapur Tahkim

⁹³ Uluslararası alanda en önemli merkez Milletlerarası Ticaret Odası Tahkim Merkezidir. ICC olarak anılan bu merkez 1919 yılında kurulmuş, bugüne kadar 16.000 uyuşmazlığı sonuçlandırmış, 2009 yılında 128 ülkeden 2095 tarafı içeren 817 davaya bakmıştır. ibid 637. Paris özellikle Türkiye'ye yakın olan bölgede en çok tahkim yapılan yerlerin başında gelmektedir. Bunda kuşkusuz Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) Tahkiminin merkezinin Paris'te bulunması önemli rol oynamaktadır. ibid 80

⁹⁴ Cenevre ve Zürih milletlerarası tahkim uygulamasında en çok seçilen tahkim yerleri olarak dikkati çekmektedir. İsviçre, ülkesindeki tahkim kurallarını "İsviçre Kuralları" olarak yeknesaklaştırmış ve uygulamacılara kolaylık sağlamayı hedeflemiştir. MTO Tahkim istatistikleri dikkate alındığında Paris'ten sonra tahkim yeri olarak seçilen yerin İsviçre (Cenevre ve Zürih) olduğu görülmektedir. ibid 81.

⁹⁵ "Stockholm Tahkim Merkezi 1917 yılında Stockholm Ticaret Odası bünyesinde kurulmuştur. Davalar İngilizce, Rusça, Fransızca ve Almanca olarak açılabilir. Tarafların anlaşması şartıyla uyuşmazlık başka dillerde de yürütülmektedir. 2009 yılında 215 başvuru yapılmış bunların yarısında en az bir İsveç vatandaşı yer almıştır.", ibid 637

⁹⁶ ABD ve özellikle Kuzey Amerika'daki uyuşmazlıkların çözümünde AAA (The American Arbitration Association) önemli bir rol oynamaktadır. ibid 82

⁹⁷ Milletlerarası tahkim uygulamasında ön plana çıkan yerlerden biri de Londra'dır. Londra özellikle deniz tahkiminde çok yaygın kullanılan bir tahkim yeridir. Uygulamada birçok konşimentoda tahkim yerinin geleneksel olarak Londra olarak yazıldığı merkezi Londra'da bulunan LCI milletlerarası tahkim konusunda uygulamacılar tarafından kabul görmektedir. ibid 81.

⁹⁸ "Kahire Tahkim Merkezi 1979 yılında kurulmuş ve 1976 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen UNCITRAL kuralları çerçevesinde şekillendirilmiştir. Asya ve Afrika'daki ülkelerin ekonomik gelişimine katkıda bulunmak ve uyuşmazlıkları çözmek amacıyla kurulmuştur.", ibid 637.

⁹⁹ Jacques Covo, 'Uluslararası Tarım Ürünleri Ticaretinde Tahkim, FOSFA ve GAFTA' (2020) 40(2) Londra, Public and Private International Law Bulletin, <<https://cdn.istanbul.edu.tr/file/JTA6CLJ8T5/CFC5926F74AE49C2A5E80E538DB3AD8D>>, Erişim Tarihi 27 October 2023, 859

Merkezi (*Singapore Arbitration Center*)¹⁰⁰ gibi kurumlar, kurumsal tahkim merkezlerine örnek olarak gösterilebilir. Ad hoc (Geçici) tahkim, Kurumsal tahkim ile kıyaslandığında tercih edilme sebeplerinden birisi olarak, organizatör kuruluşa ayrıca ödeme yapılmaması bağlamında daha ucuz olması gösterilebilecektir¹⁰¹.

III. İHTİYARİ VE ZORUNLU TAHKİM

A. İHTİYARİ TAHKİM

Uyuşmazlığın mahkemelerde çözümlenmesi yerine tarafların isteği üzerine tahkim nezdinde çözümlenmesidir. Asıl olan ihtiyari tahkimdir. İsteğe bağlı tahkimi mecburi tahkimden ayıran en temel kıstas, tarafların yasa gereği zorunlu tutulmaksızın salt kendi istekleri üzerine uyuşmazlığın tahkimde çözümlenmesidir.

6100 sayılı HMK'nın 407 ile 444. madde hükümleri uygulama alanı bulmaktadır. HMK'nın 412. madde hükmü uyarınca, hukuki ilişkiden doğmuş veya ileride doğması muhtemel uyuşmazlıkların tamamı veya bir kısmının isteğe bağlı tahkim nezdinde çözümlenebilmesi için yazılı şekilde tahkim sözleşmesinin yapılması veya sözleşmeye tahkim şartının eklenmesi gerekmektedir. Yazılı şekil, geçerlilik şartıdır.

B. ZORUNLU TAHKİM

Zorunlu tahkim taraflar arasında bir uyuşmazlık çıkması halinde tarafların devlet yargısına başvurmaksızın tahkim yoluna başvurusu gerekli olan bir yargılama türüdür.

Özel Kanun hükümleri ile düzenlenen **zorunlu tahkim** ise ancak istisnai hâllerde mümkündür. Zorunlu tahkim, *Noterlik Kanununun* 49/4. maddesinde¹⁰², 91 sayılı *Menkul Kıymetler Borsaları Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin* m.13/II. maddesinde, *Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun* 6. maddesinde¹⁰³, *Tüketici-*

¹⁰⁰ Singapur Tahkim Merkezi 1991 yılında kurulmuştur ve bugün Asya'nın önde gelen tahkim kuruluşlarından. ibid 637

¹⁰¹ Harç ve giderler bulunmamasına karşın hakem ücretleri ve duruşmanın yapılacağı yerin kiralanmasına ilişkin ücretler dikkate alındığında ad hoc tahkimde de yapılan masrafların az olmadığı hakkındaki görüş için bkz. Konuralp (n 82)140; ibid, 4

¹⁰² Noterlik Kanunu, Kanun Numarası: 1512, Kabul Tarihi: 18.01.1972 tarihli, RG 05.02.1972/14090

¹⁰³ Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Numarası: 5894, Kabul Tarihi: 05.05.2009, RG 16.05.2009/27230

nin Korunması Hakkında Kanun'un 68/1. maddesinde ve Umumi Mülhak ve Hususi Bütçelerle İdare Edilen Daireler ve Belediyelerle Sermayesinin Tamamı Devlete veya Belediye veya Hususi İdarelere Ait Daire ve Müesseseler Arasındaki İhtilafların Tahkim Yolu ile Halli Hakkında Kanunda¹⁰⁴ düzenlenmiştir.

IV. ARABULUCULUK İLE TAHKİM ARASINDAKİ FARKLAR

Zorunlu ve ihtiyari arabuluculuk arasında bazı farklılıklar bulunduğu gibi, arabuluculuk ile tahkim arasında da önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkları açıklayacak olursak:

Zorunlu arabuluculuğun hukuki dayanağı 12.10.2017 tarih ve 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu; 13.1.2011 tarihli (01.07.2012 yürürlük tarihi) 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'dur. İhtiyari arabuluculuğun temel kaynağı da 07.06.201 tarih ve 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu ve 7445 sayılı 05.04.2023 BKDYH'dır¹⁰⁵.

Arabulucunun yetkisi bakımından sicile kayıtlı arabulucu olması zorunludur. İhtiyari arabuluculukta ise arabulucu sicile kayıtlı bir arabulucu olabileceği gibi tarafların üzerinde mutabık kalacakları bir arabulucu da olabilir. Mutlaka sicile kayıtlı olması gerekmez.

İş davaları, ticari davalar ve tüketici davaları için zorunlu arabuluculukta arabulucuya başvurmak dava şartıdır. İhtiyari arabuluculukta ise bu bir şart aranmaz. İş Mahkemeleri Kanunu (İMK) 3/1 maddesine göre¹⁰⁶: “Kanuna, bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarda, arabulucuya

¹⁰⁴ Umumi Mülhak ve Hususi Bütçelerle İdare Edilen Daireler ve Belediyelerle Sermayesinin Tamamı Devlete veya Belediye veya Hususi İdarelere Ait Daire ve Müesseseler Arasındaki İhtilafların Tahkim Yolu ile Halli Hakkında Kanun, Kanun Numarası: 3533, Kabul Tarihi: 29.06.1938, RG 16.07.1938/3961

¹⁰⁵ RG 22.06.2012/28331

¹⁰⁶ İMK m. 3/2: “Davacı, arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılamadığına ilişkin son tutanağın aslını veya arabulucu tarafından onaylanmış bir örneğini dava dilekçesine eklemek zorundadır. Bu zorunluluğa uyulmaması hâlinde mahkemece davacıya, son tutanağın bir haftalık kesin süre içinde mahkemeye sunulması gerektiği, aksi takdirde davanın usulden reddedileceği ihtarını içeren davetiye gönderilir. İhtarın gereği yerine getirilmez ise dava dilekçesi karşı tarafa tebliğe çıkarılmaksızın davanın usulden reddine karar verilir. Arabulucuya başvurulmadan dava açıldığının anlaşılması hâlinde herhangi bir işlem yapılmaksızın davanın, dava şartı yokluğu sebebiyle usulden reddine karar verilir.”

başvurulmuş olması dava şartıdır. İş Mahkemeleri Kanunu 3/3 maddesi gereğince ise “İş kazası veya meslek hastalığından kaynaklanan maddi ve manevi tazminat ile bunlarla ilgili tespit, itiraz ve rücu davaları...” zorunlu arabuluculuk dava şartından hariçtir. TTK’nın 4 üncü maddesi ve diğer kanunlarda belirtilen ticari davalar gereğince, *“konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır (TTK m. 5/A)”*¹⁰⁷.

6325 sayılı TKHK’na göre¹⁰⁸ dava açmadan önce arabulucuya başvurulması dava şartıdır. Ayrıca birtakım uyuşmazlıklarda da dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartı olarak kabul edilmiştir. Bunlar: a) Kiralanan taşınmazların 2004 sayılı Kanuna göre ilamsız icra yoluyla tahliyesine ilişkin hükümler hariç olmak üzere, kira ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklar. b) Taşınır ve taşınmazların paylaşılmasına ve ortaklığın giderilmesine ilişkin uyuşmazlıklar. c) 23/6/1965 tarihli ve 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunundan kaynaklanan uyuşmazlıklar. ç) Komşu hakkından kaynaklanan uyuşmazlıklar. 2) Arabuluculuk süreci sonunda tarafların anlaşması halinde anlaşma belgesi, taşınmazla ilgili olarak kanunlarda yer alan sınırlamalar ile usul ve esaslar gözetilmek suretiyle düzenlenir. 3) Bu madde kapsamında düzenlenen anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerhin alınması zorunlu olup bu şerh taşınmazla ilgili anlaşma belgeleri bakımından taşınmazın bulunduğu yer, diğer anlaşma belgeleri bakımından ise arabulucunun görev yaptığı yer sulh hukuk mahkemesinden alınır. Mahkeme taşınmazla ilgili anlaşma belgeleri bakımından yapacağı incelemede anlaşma içeriğini, arabuluculuğa ve cebri

¹⁰⁷ 7155 sayılı Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun 20. maddesi ile eklenmiştir.

¹⁰⁸ TKHK m. 73/A: “1) Tüketici mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklarda dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır. Şu kadar ki, aşağıda belirtilen hususlarda dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin hükümler uygulanmaz: a) Tüketici hakem heyetinin görevi kapsamında olan uyuşmazlıklar; b) Tüketici hakem heyeti kararlarına yapılan itirazlar; c) 73 üncü maddenin altıncı fıkrasında belirtilen davalar; ç) 74 üncü maddede belirtilen davalar ve d) Tüketici işlemi mahiyetinde olan ve taşınmazın ayından doğan uyuşmazlıklar. 2) 6325 sayılı HUAK 18/A maddesinin onbirinci fıkrası tüketici aleyhine uygulanmaz. 3) Arabuluculuk faaliyeti sonunda taraflara ulaşılamaması, taraflar katılmadığı için görüşme yapılamaması veya tarafların anlaşmaları ya da anlaşamamaları hâlinde tüketicinin ödemesi gereken arabuluculuk ücreti, Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanır. Ancak belirtilen hâllerde arabuluculuk ücreti, Arabuluculuk Asgari Ücret Tarifesinin eki Arabuluculuk Ücret Tarifesinin Birinci Kısımına göre iki saatlik ücret tutarını geçemez. 4) Arabuluculuk faaliyeti sonunda açılan davanın tüketici lehine sonuçlanması hâlinde arabuluculuk ücreti, 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre davalıdan tahsil olunarak bütçeye gelir kaydedilir.”

icraya elverişli olup olmadığı ve taşınmazla ilgili olarak kanunlarda yer alan sınırlamalar ile usul ve esaslara uyulup uyulmadığı yönünden denetler; bu kapsamda kurum veya kuruluşlardan bilgi veya belge talep edebilir ve gerektiğinde duruşma açabilir. 4) Anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerhin verilmesiyle ilgili diğer hususlar hakkında 18 inci maddede hükmü uygulanır (BKDYHK m. 37). Ancak BKDDYHK'nın 38'inci maddesine göre 1) HUAK'a eklenen 18/B maddesinin dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin hükümleri, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla ilk derece mahkemeleri ve bölge adliye mahkemeleri ile Yargıtay'da görülmekte olan davalar hakkında uygulanmaz.

İhtiyari arabuluculukta ise adından da anlaşılacağı üzere arabulucuya başvurulup başvurulmaması tamamen isteğe bağlıdır.

Olayda 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun anlamında yabancılık unsuru¹⁰⁹ bulunmaktaysa hem zorunlu hem de ihtiyari arabuluculuk kurallarına göre arabuluculuk uygulanabilir.

Zorunlu arabuluculukta arabulucu ve arabuluculuk bürosu adres araştırması yapılabilir¹¹⁰. İhtiyari arabuluculukta ise adres araştırması arabulucu veya taraflarca yapılabilir.

¹⁰⁹ Doktrinde yer alan bir görüşe göre, “Yabancılık unsuru ile ilişkinin, yargı organlarına başvurulacak ülke hukukundan başka, diğer bir hukuk sistemi veya sistemleri ile olan bağlantısı ifade edilir. Daha açık ifade ile, yabancılık unsuru hukuki ilişkinin birden çok hukuk sistemi ile ilişki içinde olması demektir¹³”. Doktrinde yer alan diğer görüşe göre, “bir hukuki olay veya ilişkiyi oluşturan unsurlardan bir veya birkaçının birden fazla hukuk düzeni ile irtibatlı hale gelmesini sağlayan unsur” yabancılık unsurudur¹⁴. Bir başka görüşe göre ise, “yabancılık unsuru herhangi bir hukuki olay veya ilişkiyi hâkimin mensup olduğu devletin hukuk düzeni dışında, en az bir veya daha fazla hukuk düzeni ile irtibatlı hale getiren unsur” dur. Merve İldan, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un 1. Maddesi Çerçevesinde Yabancılık Unsuru, (2020), Medipol Üniversitesi Yayınlanmamış YL Tezi, (2020), 6, <<https://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://acikerisim.medipol.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12511/7834/Ildan-Merve-2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>, Erişim Tarihi 06 December 2023

¹¹⁰ HUAKY m. 24/2: “Başvuran taraf, kendisine ve elinde bulunması hâlinde karşı tarafa ait her türlü iletişim bilgisini arabuluculuk bürosuna verir. Büro, tarafların resmi kayıtlarda yer alan iletişim bilgilerini araştırmaya da yetkilidir. İlgili kurum ve kuruluşlar, büro tarafından talep edilen bilgi ve belgeleri vermekle yükümlüdür.” HUAKY m. 24/3: “Taraflara ait iletişim bilgileri, görevlendirilen arabulucuya büro tarafından verilir. Arabulucu bu iletişim bilgilerini esas alır, ihtiyaç duyduğunda kendiliğinden araştırma da yapılabilir. Elindeki bilgiler itibarıyla her türlü iletişim vasıtasını kullanarak görevlendirme konusunda tarafları bilgilendirir ve ilk toplantıya davet eder. Bilgilendirme ve davete ilişkin işlemlerini belgeye bağlar.”

Yetki bakımından zorunlu arabuluculukta davalının, davalı birden fazla ise herhangi birinin yerleşim yeri veya işin yapıldığı yerdir¹¹¹. İhtiyari arabuluculukta ise yetkiye dair bir şart düzenlenmiş değildir.

İş davalarında arabulucu, yapılan başvuruyu görevlendirildiği tarihten itibaren üç hafta içinde sonuçlandırır. Bu süre zorunlu hâllerde arabulucu tarafından en fazla bir hafta uzatılabilir (İşMahK m. 3/10)¹¹². Ticari davalarda ise arabulucu görevlendirildiği tarihten itibaren: TTK m. 5/A-(2) uyarınca “Arabulucu, yapılan başvuruyu görevlendirildiği tarihten itibaren altı hafta içinde sonuçlandırır. Bu süre zorunlu hâllerde arabulucu tarafından en fazla iki hafta uzatılabilir¹¹³.” Diğer davalarda da üç hafta içinde arabuluculuğun sona erdirilmesi gerekir. Bu süre zorunlu hâllerde bir hafta daha uzatılabilecektir. İhtiyari arabuluculukta ise herhangi bir süre bulunmamaktadır. Tüketici davalarında da Arabulucu, yapılan başvuruyu görevlendirildiği tarihten itibaren üç hafta içinde sonuçlandırır. Bu süre zorunlu hâllerde arabulucu tarafından en fazla bir hafta uzatılabilir¹¹⁴.

Zorunlu arabuluculuk gerektiren tüm davalarda arabuluculuk bürosuna veya arabuluculuk bürosu kurulmayan yerlerde ise görevlendirilen yazı işleri müdürlüğünce arabulucu seçilir ya da görevlendirilir¹¹⁵. İhtiyari arabuluculukta ise arabulucu taraflarca seçilir¹¹⁶.

Arabuluculuk süreci zorunlu arabuluculukta, arabuluculuk bürosuna başvuru ile başlar (İşMahK m. 3/17). İhtiyari arabuluculukta ise dava açılmadan önce: Taraflardan birinin arabulucuya başvuru teklifine otuz gün içinde olumlu cevap verilmez ise bu teklif reddedilmiş sayılır (Aksi kararlaştırılabilir). (HUAK m. 13/2). Dava açıldıktan sonra ise: Tarafların birlikte arabulucuya başvuracaklarını beyan etmeleri hâlinde yargılama, mahkemece ertelenir (HUAK m. 15/5).

Zorunlu arabuluculukta arabuluculuk süreci arabuluculuk bürosuna başvurulması ile başlar (İşMahK m. 3/17). İhtiyari arabuluculukta ise böy-

¹¹¹ İşMahK m. 3/5: “Başvuru karşı tarafın, karşı taraf birden fazla ise bunlardan birinin yerleşim yerindeki veya işin yapıldığı yerdeki arabuluculuk bürosuna, arabuluculuk bürosu kurulmayan yerlerde ise görevlendirilen yazı işleri müdürlüğüne yapılır.”

¹¹² 3 Hafta+1 hafta= 4 haftada (en fazla)

¹¹³ 6 Hafta+2 hafta=8 haftada (en fazla)

¹¹⁴ 3 Hafta+1 hafta= 4 haftada (en fazla)

¹¹⁵ İşMahK m. 3/6: “Arabulucu, komisyon başkanlıklarına bildirilen listeden büro tarafından belirlenir. Ancak tarafların listede yer alan herhangi bir arabulucu üzerinde anlaşmaları hâlinde bu arabulucu görevlendirilir.”

¹¹⁶ HUAK m. 14/1: “Başkaca bir usul kararlaştırılmadıkça arabulucu veya arabulucular taraflarca seçilir.”

le bir süre öngörülmemiştir. Davanın açılıp açılmadığına göre sürelerde farklılık olacaktır. Arabulucu ve taraflarca ilk tutanağın imzalandığı tarihten itibaren süre işlemeye başlar. *Arabuluculuk süreci, dava açılmadan önce arabulucuya başvuru hâlinde, tarafların ilk toplantıya davet edilmeleri ve taraflarla arabulucu arasında sürecin devam ettirilmesi konusunda anlaşmaya varılıp bu durumun bir tutanakla belgelendirildiği tarihten itibaren işlemeye başlar. Dava açılmasından sonra arabulucuya başvuru hâlinde ise bu süreç, mahkemenin tarafları arabuluculuğa davetinin taraflarca kabul edilmesi veya tarafların arabulucuya başvurma konusunda anlaşmaya vardıklarını duruşma dışında mahkemeye yazılı olarak beyan ettikleri ya da duruşmada bu beyanlarının tutanağa geçirildiği tarihten itibaren işlemeye başlar.* (HUAK m. 16/1).

Zorunlu arabuluculukta arabuluculuk faaliyetinin sürelerle etkisi düzenlenmiştir. Zamanaşımı ve hak düşürücü süre durur¹¹⁷. Aynı şekilde ihtiyari arabuluculukta da zamanaşımı ve hak düşürücü süre durmaktadır¹¹⁸.

Arabuluculuk ücreti zorunlu arabuluculukta 2 saate kadar devlet tarafından, 2 saati aşan kısım eşit olarak taraflarca karşılanır¹¹⁹. İhtiyari arabuluculukta ise ücretin tamamı taraflarca karşılanmak zorundadır.

¹¹⁷ İşMahK m. 3/17: “Arabuluculuk bürosuna başvurulmasından son tutanağın düzenlendiği tarihe kadar geçen sürede zamanaşımı durur ve hak düşürücü süre işlemez.”

¹¹⁸ HUAK m. 16/2: “Arabuluculuk sürecinin başlamasından sona ermesine kadar geçirilen süre, zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin hesaplanmasında dikkate alınmaz.”

¹¹⁹ HUAK m. 18/A-13: “Arabuluculuk faaliyeti sonunda taraflara ulaşılamaması, taraflar katılmadığı için görüşme yapılamaması veya iki saatten az süren görüşmeler sonunda tarafların anlaşamamaları hâllerinde, iki saatlik ücret tutarı Tarifenin Birinci Kısımına göre Adalet Bakanlığı bütçesinden ödenir. İki saatten fazla süren görüşmeler sonunda tarafların anlaşamamaları hâlinde ise iki saati aşan kısma ilişkin ücret aksi kararlaştırılmadıkça taraflarca eşit şekilde uyuşmazlığın konusu dikkate alınarak Tarifenin Birinci Kısımına göre karşılanır. Adalet Bakanlığı bütçesinden ödenen ve taraflarca karşılanan arabuluculuk ücreti, yargılama giderlerinden sayılır.” İşMahK m. 3/14: Tarafların anlaşamamaları hâllerinde, iki saatlik ücret tutarı Tarifenin Birinci Kısımına göre Adalet Bakanlığı bütçesinden ödenir. İki saatten fazla süren görüşmeler sonunda tarafların anlaşamamaları hâlinde ise iki saati aşan kısma ilişkin ücret aksi kararlaştırılmadıkça taraflarca eşit şekilde Tarifenin Birinci Kısımına göre karşılanır. Adalet Bakanlığı bütçesinden ödenen ve taraflarca karşılanan arabuluculuk ücreti, yargılama giderlerinden sayılır.” TKHK m. 70/A-2: “07.06.2012 tarihli ve 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun 18/A maddesinin onbirinci fıkrası tüketici aleyhine uygulanmaz”. HUAK m. 18/A-11: “Taraflardan birinin geçerli bir mazeret göstermeksizin ilk toplantıya katılmaması sebebiyle arabuluculuk faaliyetinin sona ermesi durumunda toplantıya katılmayan taraf, son tutanakta belirtilir ve bu taraf davada kısmen veya tamamen haklı çıksa bile yargılama giderinin tamamından sorumlu tutulur. Ayrıca bu taraf

Arabuluculuk yargılama dışı bir uyuşmazlık çözüm faaliyeti sürdürülmektedir. Arabulucu, sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getirir.

Tarafların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını sağlar. Arabulucu, tarafların menfaatlerine ilişkin uyuşmazlıkların ortadan kaldırılması amacıyla taraflara yardım eder. Tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde arabulucu uyuşmazlığın çözülmesi için kendi önerisini getirebilir. Kısacası, arabulucu esasında tarafları bir araya getirmekte ve onların çözümlerini bulmalarını sağlamakta ve uyuşmazlık sulh ile çözülmektedir.

HUAK'ın bu hükmü Türk Hukukunda arabuluculuk faaliyetini, tahkim yargılamasından ayıran temel unsurları ortaya koymaktadır. Buna göre, taraflar çözüm üretemezse arabulucu bir çözüm önerebilir ancak önermek zorunda değildir [HUAK.m15(7)].

Arabuluculuk faaliyeti sırasında, taraflardan bir tanesi arabuluculuk faaliyetinden çekildiğini bildirebilir [HUAK m. 17/1(c)]. Arabuluculuğa başlanması ise zamanaşımını ve hak düşürücü sürelerin işlemesi durur ama kesilmez (HUAK m. 16/2).

Sona erme bakımından arabulucu, arabuluculuk için daha fazla çaba sarf edilmesinin gereksiz olduğunu tespit ederse taraflara danıştıktan sonra arabuluculuk faaliyetini sona erdirebilir [HUAK.m17/1(b)]. Buna göre arabulucu, taraflar kendi çözümlerini üretmediklerinde uyuşmazlığı sona erdirmek için bir çözüm üretmek ve uyuşmazlığı sona erdirmek zorunda değildir. Üstelik arabulucu bir çözüm üretse de bu tavsiye niteliğinde olacaktır ve bağlayıcı değildir. Zira arabuluculuk bir yargılama ve karar mekanizması değildir¹²⁰.

Tahkim yargılaması ise, çekişmeli bir yargılamadır¹²¹. Hakem, uyuşmazlık üzerinde yargılama yetkisine sahiptir. Hakem, tıpkı hâkim gibi, tarafların iddia ve savunmalarını dinlemektedir¹²². Tarafların delillerini inceler ve tarafların sundukları beyanları ve delilleri çerçevesinde vicdani kanaatini tesis edip hüküm verir. İspatlanamayan konularda ise ispat

lehine vekâlet ücretine hükmedilmez. Her iki tarafın da ilk toplantıya katılmaması sebebiyle sona eren arabuluculuk faaliyeti üzerine açılacak davalarda tarafların yaptıkları yargılama giderleri kendi üzerlerinde bırakılır.”

¹²⁰ Azaklı Arslan, (n 9) 68

¹²¹ Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı (2019), (1st edn, Arabuluculuk Daire Başkanlığı Yayınları) 39

¹²² ibid 2593; Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı (n 120) 71

yükünü davacı taraf, iddiasının dayanağı olan olayların kanıtlanmasının sonuçlarına katlanır.

Hakem, olayların nasıl gerçekleştiği konusunda vicdani bir kanaate varır ve hukuk kurallarını uygulayarak hangi tarafın haklı olduğu konusunda tarafları bağlayıcı ve nihai bir karar verir. Hakem kararı, yasal şartlar gerçekleştiğinde, şekli ve maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder. Aynen mahkeme kararları gibi, hakem kararı da ilamlı icra yoluyla icra edilir. İspat yükü, ispat ölçüsü, iddiaları somutlaştırma yükü, delil ikame yükü devlet yargısında olduğu gibi tahkim yargılamasında da uygulama alanı bulur¹²³.

Tahkimi sona erdiren sebepler arasında tarafların kendi uyuşmazlıklarını çözmek için bir çözüm üretememeleri veya hakemlerin, davacı davasını takip etmekten vazgeçmedikçe, uyuşmazlığın çözüme kavuşabilmesi için yargılamaya devam edilmesini faydasız bulmaları gibi haller sayılmaz.

Tahkimde davacının davasından feragat etmesi veya davacının davalının muvafakatiyle davasını geri alması dışında taraflardan bir tanesinin tahkimden çekildiğini bildirmesi yargılamayı sona erdirmez (HMK m. 435; MTK m. 13/b). Davalının davaya iştirak etmemesi hâlinde ise yargılamaya devam edilir (HMK m. 430/1 (b ve c); MTK m. 11/c. 3 ve 4). Buna ek olarak, tahkime başvurulması zamanaşımını keser.

Özetle belirtmek gerekirse, HUAK 18/2'nci madde uyarınca taraflar arabuluculuk faaliyeti sonunda bir anlaşmaya varırlarsa, bu anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesini talep edebilirler. Dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurulmuşsa, anlaşmanın icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesi", arabulucunun görev yaptığı yer sulh hukuk mahkemesinden" talep edilebilir. Davanın görülmesi sırasında arabuluculuğa başvurulması durumunda ise anlaşmanın icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesi, davanın görüldüğü mahkemeden talep edilebilir. Bu şerhi içeren anlaşma, ilam niteliğinde belge sayılır. Karar, ilgili kanuna uygun olarak alınır, bağlayıcıdır ve birçok ülkede temyize tabi değildir.

Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (*Alternative Dispute Resolution, ADR*)'nin ve özellikle arabuluculuğun gerçek faydaları, sunduğu uygulamanın esnekliğinde yatmaktadır. Bu esneklik, daha az zaman ve para maliyeti ile daha iyi bir "uzlaşma etkinliği" sağlamakta, tarafların ve her uyuşmazlığın ihtiyaçlarına uyan taze yaklaşımlar geliştirilmesine imkân vermektedir. Bir uyuşmazlığın karmaşık sorunlar, kapsamlı dokümantas-

¹²³ ibid 75

yon ve çok sayıda tanık içermesi durumunda, tahkim, özellikle bazı yetki alanlarında, mahkemeye dava açmaktan çok daha pahalı ve zaman alıcı olabilmektedir.

Tahkim gibi alternatif süreçler, seçilen (veya genellikle atanan) yansız bir kişi ya da kişiler tarafından sürecin sonucunda taraflara bir karar (hüküm) sunulması bakımından yargılayıcı niteliktedir. Tahkim, dava açmada karşılaşılan sorunların bazılarının üstesinden gelmek için geliştirilmiştir.

Arabuluculukta doğrudan bir yönlendirme ile bile olsa yansız bir kişinin, tarafların kendi aralarında sonuca veya uzlaşmaya varmasına yardım etmeyi amaçladığı uzlaştırmadır. Arabuluculukta süreçler, tahkimde olduğundan farklı olarak nitelik olarak yargılayıcı değildir. Arabuluculuk ise, yansız bir kişinin, tarafların kendi aralarında sonuca veya uzlaşmaya varmasına yardım etmeyi amaçladığı için yargılayıcı değildir.

Tahkim, bir üçüncü tarafa uyuşmazlığın sonucuna karar verme yetkisi verse de, hakemin, uyuşmazlık konusunda uzman olması ve vereceği kararın daha kabul edilebilir olması beklenir. Tahkim süreci de, dava süreci gibi, hasmane ve çoğunlukla resmidir; ancak, bir mahkeme duruşmasının aksine, işlemler özel olarak gerçekleşir ve hakemi veya hakemler kurulunu taraflar seçer. Tahkimde taraflar, davanın mahiyetine uygun usulü kendileri seçerler kararlaştırırlar ve hakem, tarafların usule ilişkin kararını geçersiz kılamaz¹²⁴.

SONUÇ

Arabuluculuk, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemini ifade eder. Yani arabuluculuk, bir uyuşmazlığa üçüncü tarafın dahil olduğu bir süreçtir. Bir arabulucu, bir sonucu dayatamaz ancak bunun yerine, kendi anlaşmalarına varmaları için uyuşmazlık taraflarına yardım eder. Katılımcıların, yansız kişi veya kişilerin yardımıyla, seçenekler geliştirmek, alternatifleri değerlendirmek ve ihtiyaçlarını kapsayacak mutabakata dayalı bir uzlaşmaya varmak için uyuşmazlık konularını sistemli bir şekilde izole ettiği süreçtir. Arabulucu, tarafların kendi çözümlerini üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilir.

Tahkim ise, dava açmada karşılaşılan sorunların bazılarının üstesinden gelmek için geliştirilmiştir. Tahkim, bir uyuşmazlığın, nihai ve bağla-

¹²⁴ Ali Cem Budak and Varol Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku* (2022) (5th edn, Adalet Yayınevi) 305; ibid 581-583

yıcı bir karar (hüküm) için bir veya daha fazla tarafsız kişiye götürülmesidir. Hükümler yazılı olarak verilir. Nihai ve dava taraflarını bağlayıcıdır. Yani tahkim, bir uyuşmazlığın, nihai ve bağlayıcı bir karar (hüküm) için bir veya daha fazla tarafsız kişiye götürülmesidir.

Tahkim, bir üçüncü tarafa uyuşmazlığın sonucuna karar verme yetkisi verse de, hakemin, uyuşmazlık konusunda uzman olması ve vereceği kararın daha kabul edilebilir olması beklenir. Karar, ilgili kanuna uygun olarak alınır, bağlayıcıdır. Tahkim süreci de, dava süreci gibi, hasmane ve çoğunlukla resmidir; ancak, bir mahkeme duruşmasının aksine, işlemler özel olarak gerçekleşir ve hakemi veya hakemler kurulunu taraflar seçer.

Tahkimde taraflar, davanın mahiyetine uygun usulü kendileri seçerler kararlaştırırlar ve hakem, tarafların usule ilişkin kararını geçersiz kılamaz. Bir uyuşmazlığın karmaşık sorunlar, kapsamlı dokümantasyon ve çok sayıda tanık içermesi durumunda, tahkim, özellikle bazı yetki alanlarında, mahkemeye dava açmaktan çok daha pahalı ve zaman alıcı olabilmektedir.

Uluslararası ticari tahkim uygulamasında çeşitli devletlerde kurulan tahkim merkezleri, uyuşmazlıkların kendi ülkelerinde çözümlenmesi için rekabet etmektedir.

Sonuç olarak, arabuluculuk ve tahkim birbirlerinden son derece farklıdır. Arabuluculuk genellikle henüz bir uyuşmazlık nedeniyle tahkim veya devlet mahkemeleri huzurunda dava açmadan tarafların bir araya gelerek uyuşmazlığı sulhen çözmelerine hizmet eder. Bu itibarla, arabuluculuk, tahkim yoluna başvurmadan önce denenecek bir uyuşmazlık çözüm faaliyeti olarak bir ön basamak teşkil edebilir. Diğer bir ifadeyle, tahkim ve arabuluculuk arasındaki ilişki, arabuluculuk ile mahkemeler arasındaki ilişki gibidir. Arabuluculuk, mahkemeler huzurundaki yargılamaya alternatif olduğu ölçüde tahkime de alternatiftir. Tahkim ise, bir uyuşmazlığın yargılama faaliyeti sonucunda ilamlı icra yoluyla icra edilebilir bir hakem kararı verilmesi suretiyle nihai olarak çözüme bağlanmasını hedefler.

KAYNAKÇA

AKİL C, 'Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun Kapsamı' Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan, Emel Hanağası and Mustafa Göksu (Ed.) (2014) I, (1st edn, Yetkin Yayınları) 75 vd.

AKİPEK Ş, Türk Hukuku ve Mukayeseli Hukuk Açısından Tüketici Kredisi (1999) (1st edn, Seçkin Yayıncılık)

AKINCI Z, ‘Neden İstanbul Tahkim Merkezi?’ (2013) 8(79) Yaşar Üniversitesi E-Dergisi <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19146/203159>> Erişim Tarihi 25 October 2023

AMBROSE C and MAXWELL K, London Maritime Arbitration (1996) (1st edn, LLP Limited)

ATALI M, ERMENEK İ and ERDOĞAN E, Medeni Usûl Hukuku (2022), (5th edn, Yetkin Yayınları)

ATALI M, 6502 sayılı Kanun’un Tüketici Sorunları Hakem Heyetlerine İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi in Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan, (2014), (Emel Hanağası and Mustafa Göksu) (Ed.), I, (1st edn, Yetkin Yayınları)

AYDEMİR D, ‘Multi-Tiered Dispute Resolution Clauses after UML on Mediation 2018 and the Singapore Convention’ (2021) Public and Private International Law Bulletin, 1, 191 vd., <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ppil/issue/59618/819689>> Erişim Tarihi: 04 February 2023

AZAKLI ARSLAN B, Medeni Usul Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk (1st edn, Yetkin Yayınları 2018)

BUDAK A C and KARAASLAN V, Medeni Usul Hukuku (2022) (5th edn, Adalet Yayınevi)

BUDAK A C, ‘6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’a Göre Tüketici Hakem Heyetleri’ (2014)16 (Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan Özel Sayı Dokuz EÜHFD 77-103, <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfd/issue/46919/588455>> Erişim Tarihi 12 February 2024

BEGGİ Y E, Sigorta Hukukundan Kaynaklanan Uyuşmazlıkların Sigorta Tahkim Komisyonu Nezinde Çözümlemesi (2023), (1st edn, Platon Hukuk Yayınevi)

COVO J, ‘Uluslararası Tarım Ürünleri Ticaretinde Tahkim, FOSFA ve GAFTA’ (2020) 40(2) Londra, Public and Private International Law Bulletin, <<https://cdn.istanbul.edu.tr/file/JTA6CLJ8T5/CFC5926F74AE49C2A5E80E538DB3AD8D>> Erişim Tarihi 27 October 2023

ÇABRİ S, 6502 sayılı Kanun’a Göre Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi (Adalet Yayınevi 2016)

DEMİR GÖKYAYLA C, ‘Arabuluculuk ve Tahkimi Bir Arada İçeren Uyuşmazlık Çözüm Yolu’ (2019) 79 (2) İstanbul Hukuk Mecmuası 575-616, <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ihm/issue/52205/682338>> Erişim Tarihi: 28 December 2023

EMİNOĞLU C and ERDOĞAN E, Ticari Davalarda Arabuluculuk (2020) (1st edn, Adalet Yayınevi)

ERİŞİR E, ‘Tüketici Uyuşmazlıklarında Zorunlu Arabuluculuğun Kapsamının Belirlenmesindeki Güçlüklerin Ortaya Çıkardığı Bazı Meseleler’ in Arabuluculuğun Geleceği Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı 14 Kasım 2020 (2021), (1st edn, İbn Haldun Üniversitesi Yayınları 309-357, <<https://openaccess.ihu.edu.tr/entities/publication/f6354a8e-92d6-44b5-ba7c-7975ed7748a5/full>> Erişim Tarihi 12 February 2024

ERMENEK İ, Tüketici Uyuşmazlıklarının Çözümü ve Arabuluculuğa Uygunluğu, ‘Tüketici Hukukunda Uzman Arabuluculuk ’ (Şebnem Akipek Öcal and Abdülkerim Yıldırım (ed) (2021) (1st edn, Adalet Bakanlığı Yayınları) 126-121

ERKAN M, Arabuluculuk ve Singapur Sözleşmesi (2020) (1st edn, Onikilevha Yayınevi)

ESKİYÖRÜK S, Uluslararası Uyuşmazlık Çözümünde Usul Uygulamalar ve Güncel Sorunlar Sempozyumu, (2009), 164, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, <http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBB_Books/uluslararası_uyusmazlik_semp.pdf>, Erişim Tarihi 06 December 2023

İLDAN M, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un 1. Maddesi Çerçevesinde Yabancılık Unsuru, (2020) Medipol Üniversitesi Yayınlanmamış YL Tezi, 2020, <<https://efaidn.bmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://acikerisim.medipol.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12511/7834/Ildan-Merve-2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> Erişim Tarihi 06 December 2023

KARA H, Arabuluculuk Yıllığı-2020 (Ticari Davalarda Arabuluculuk, s. 109-165), (Begüm Kocamaz-Baybüke Kurtuluş) (Ed.) (2020), (1st edn, Seçkin Yayıncılık)

KARACA C Z, Karayolları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasından Doğan Uyuşmazlıkların Tahkim Yoluyla Çözümü. Yayınlanmamış YL Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (2022), <<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>> Erişim Tarihi 04 April 2023

KONURALP S, Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları, Tahkim, (2011), Yayınlanmamış Doktora Tezi,, 140, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=tmrqGPgLsv3Gz443nn3fzg&no=tJKLhL3_qwB07CGoBC2brw>, Erişim tarihi 04 April 2023

KAYA T, ‘Singapur Sözleşmesi ve Uluslararası Ticari Arabuluculuk Sonucunda Ortaya Çıkan Sulh Anlaşmalarının Tanınması ve İcrası Meselesi’ (2019) 25(2) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/909914>> Erişim Tarihi 04 February 2023

KAYIHAN Ş and SELANİK A, Sigorta Hukukunda Alternatif Çözüm Yolları ve Tahkim Usulü, (2022), (1st edn, Seçkin Yayıncılık)

KOÇYİĞİT İ and YEŞİLKAYA İ, Dava Şartı Arabuluculuk Uygulamaları, Ticari Davalarda-İş Uyuşmazlıklarında-Tüketici Mahkemelerinde Dava Şartı Arabuluculuk Uygulamaları (Adalet Yayınevi 2020)

KORAL, Rabi, ‘Birleşmiş Milletler Cenevre Konferansı ve 21 Nisan 1961 Tarihli Sözleşme (Avrupa Milletlerarası Ticari Hakemlik Sözleşmesi)’ (1964) 30(3-4) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 745-783, <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/96474>> Erişim Tarihi 03 February 2023

MEMİŞ T, AB Ticari Uyuşmazlıklarda Zorunlu Arabuluculuk Usulü (2020) (1st edn, Seçkin Yayıncılık)

NOMER E, EKŞİ N and ÖZTEKİN GELGEL G, Milletlerarası Tahkim Hukuku (2016) (5th edn, Beta Yayınları) 2

ÖZBAY İ, ‘Tüketici Uyuşmazlıklarında Arabuluculuğa Elverişlilik’ (2023) 1(1) Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1-22, <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/toguhfd/issue/76318/1270009>> Erişim Tarihi 13 February 2024

ÖZBEK M S, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (2022) (5th edn, Yetkin Yayınları)

ÖZSUNAY E, UNCITRAL Tahkim Kuralları (2010 Yılında Revize Edilmiş Şekliyle) (2014) (1st edn, İstanbul Ticaret Odası Yayınları)

PEKCANITEZ H, ÖZEKES M, AKKAN M and TAŞKOKMAZ H, Medeni Usûl Hukuku (2017) I (15th edn, On İki Levha Yayıncılık)

PEKCANITEZ H, ‘İstanbul Tahkim Merkezi Kanun Taslağı’ (2010), 12 (özel sayı), 635-636, <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfd/issue/46934/588926>> Erişim Tarihi 25 October 2023

SARIHAN B B, ‘Tüketici Hukuku Uyuşmazlıklarında Dava Şartı Arabuluculuk Uygulaması’ (2021) 4 (2) Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 415-440 <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/neuhfd/issue/64466/955106>> Erişim Tarihi 12 February 2024

SELÇUK S, ‘Tüketici Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Dava Şartı’ (2020) 8(16) Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1173-1213

SUSMAZ H, MANAV ÖZDEMİR A E, ŞAHİN A, ÖZSU G and SÜSLÜ G, Tahkime İlişkin Temel Kavramlar Düzenlemeler ve Güncel Gelişmeler (2021), (1st edn, Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı Hukuk Ve Mevzuat Genel Müdürlüğü Yayınları) <<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/Publications/TAHK%C4%B0M%20K%C4%B0TA>

BI/TAHK%C4%B0ME%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0N%20TEMEL%20KAVRAMLAR,%20D%C3%9CZENLEMELER%20VE%20G%C3%9CNCEL%20GEL%C4%B0%C5%9EMELER.pdf> Erişim Tarihi: 20 January 2023

ŞANLI C ve diğerleri, *Milletlerarası Özel Hukuk*, Beta Basım Yayın (2023) (10th edn, Beta Yayıncılık)

TANRIVER S, ‘Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler’ (2020) 147 TBB Dergisi, 111-142, <<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/Dergi/Dergi147/6/index.html>>, Erişim Tarihi 02 February 2024

TAŞPOLAT TUĞSAVUL M, *Türk Hukukunda Arabuluculuk* 2012 (1st edn, Yetkin Yayınları)

TOPUZ G, *Tüketici Mahkemeleri* (2018) (1st edn, Yetkin Yayınları)

TUTUMLU M A, ‘7251 Sayılı Kanun Hükümleri Işığında Tüketici Hukukunda Zorunlu Arabuluculuk’ (2020) 15(169) *Terazi Hukuk Dergisi* 1904-1909

Tüketici Hukukunda Uzman Arabuluculuk (Arabuluculuk Daire Başkanlığı (2021), <<https://adb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1832021210432T%C3%BCketici.pdf>> Erişim Tarihi 12 February 2024

UYUMAZ A, ‘Tüketici Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları’ (2012) 20(1) *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 103-132, <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/suhfd/issue/26649/281235>> Erişim Tarihi 13 February 2024

YILDIZ P, ‘Tüketici Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk’, <<https://bas-kentarabuluculuk.com/wp-content/uploads/2020/04/PERV%C4%B0N-YILDIZ-T%C3%BCketici-Mahkemeleri-Dava-%C5%9Eart%C4%B1-Arabuluculuk.pdf>> Erişim Tarihi 12 February 2024

YILMAZ E, ARSLAN R, TAŞPINAR AYVAZ S and HANAĞASI E, *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı* (2023) (9th edn, Yetkin Yayınları)

BM SDG 16, <<https://turkiye.un.org/tr/sdgs/16>>, Erişim Tarihi 02 November 2023

<<https://www.singaporeconvention.org/convention/text>>, Erişim Tarihi: 04 February 2023

<www.kazanci.com.tr>, Erişim tarihi: 19 August 2020